

ԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԵՎ ԴՐԱ ԴԵՄ ՊԱՅՔԱՐԸ
2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ
ԻՆԹԵՐՆԵՇՆԼ
ԽԱԿԱԿՈՈՒԱՅԻՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԵՐԵՎԱՆ 2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ	2
ՆԱԽԱԲԱՆ	5
ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	6
ԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆ՝ ԸՍՏ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ	8
ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ ԶԱՂԱԶԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	10
ՀԱԿԱԿՈՌՈՒՊՏԻՈՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԻՐԱԶԵԿՈՒՄ	18
ԳՈՒՅՔԻ, ԵՎԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ՇԱՀԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐԱԳՐԵՐ	19
ՇԱՀԵՐԻ ԲԱԽՈՒՄ ԵՎ ԱՅԼ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈԿՈՒՄՆԵՐ	22
ԱԶԴԱՐԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ	25
ՀԵՏԱԶՆՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԽԱՉՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ	26
ԲԱՑ ԵՎ ԹՎՓԱՆՑԻԿ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ	36
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐ (ՆԵՐԱՌՅԱԼ՝ ԳՆՈՒՄՆԵՐ).....	43
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԸՆՏՐԱՐՇԱԿՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ	45
ԲԻԶՆԵՍԻ ՕՐԻՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ	46
ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....	50

ՀԱՄԱՌՈՏԱԳԻՐ

Սույն զեկույցը ներկայացնում է կոռուպցիայի իրավիճակը և հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը Հայաստանում 2018 թվականին: Այն հանդիսանում է Հայաստանում կոռուպցիայի իրավիճակի և հակակոռուպցիոն քաղաքականության վերաբերյալ Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնի չորրորդ տարեկան զեկույցը:¹ Ներկայացված է կոռուպցիոն իրավիճակը հիմնված միջազգային հետազոտությունների, մասնավորապես, Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլի, Համաշխարհային Բանկի և Համաշխարհային տնտեսական ֆորումի համաթվերի վրա:

Ի տարբերություն նախորդ երեք զեկույցների, սույն հետազոտության համար կիրառվել է այլ մոտեցում: Մասնավորապես, հետազոտության հիմքում դրվել է Հայաստանում պետական մարմինների կողմից վարվող հակակոռուպցիոն քաղաքականության մի շարք առանցքային ոլորտներում գրանցված առաջընթացը:

Մոնիտորինգի են ենթարկվել 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ միջազգային միայն այն պարտավորությունների, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրի միայն այն միջոցառումները, որոնք առնչվում են այդ ոլորտներին: Այդ պարտավորությունների և միջոցառումների կատարման գնահատումը եղել է որակական բնույթի և դրանց գնահատումն իրականացվել է փաստաթղթային ուսումնասիրության միջոցով: Հարկ է նաև նշել, որ յուրաքանչյուր ոլորտում առաջընթացի գնահատումը եղել է ոչ թե առանձին-առանձին՝ ըստ այդ ոլորտին առնչվող յուրաքանչյուր պարտավորության կամ միջոցառման կատարողականի գնահատականի, այլ գնահատվել է համալիր կերպով՝ բոլորի կատարողականը միասին վերցված:

Ընտրված ոլորտներն էին հակակոռուպցիոն քաղաքականության գործող և մշակվող փաստաթղթերը, հակակոռուպցիոն քաղաքականության համակարգումը, մոնիտորինգը և գնահատումը, հակակոռուպցիոն քաղաքականության ինստիտուցիոնալ համակարգը, հակակոռուպցիոն կրթությունը և իրազեկության բարձրացումը, գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրումը, շահերի բախումը և այլ սահմանափակումները, հետաքննության և դատախազության մարմինները, բաց և թափանցիկ կառավարումը, հանրային ֆինանսները, ներառյալ՝ հանրային գնումները, կուսակցությունների և ընտրարշավների ֆինանսավորումը, բիզնեսի բարեվարքությունը և դատական համակարգը:

Վերլուծության արդյունքում վեր են հանվել ընտրված ոլորտներում իրականացվող քաղաքականության մեջ առկա հիմնախնդիրները և մշակվել են առաջարկություններ՝ ուղղված դրանց լուծմանը:

2018թ. դրությամբ հակակոռուպցիոն ոլորտում Հայաստանի միջազգային պարտավորությունները ներառում են ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի առաջին փուլում

¹ Տե՛ս 2015թ. զեկույցը www.transparency.am/hy/publications/view/141, 2016թ. զեկույցը www.transparency.am/hy/publications/view/209 և 2017թ. զեկույցը www.transparency.am/hy/publications/view/323 հղումներով:

(2010-2015թթ.) երկրի գնահատման արդյունքում ձևակերպված մարտահրավերները, ԳՐԵԿՈ-ի գնահատման չորրորդ փուլի պարտավորությունները և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) հակակոռուպցիոն ցանցի Ստամբուլի գործողությունների ծրագրի մոնիտորինգի չորրորդ փուլի Հայաստանի պարտավորությունները:

ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի Հայաստանի առաջին փուլի (2010-2015թթ.) գնահատման զեկույցով սահմանվել էին 21 մարտահրավերներ (պարտավորություններ), որոնցից այս զեկույցի շրջանակներում գնահատվել են 17-ը: 2017թ.-ի դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ դրանցից մասամբ կատարվել էր միայն 2 պարտավորություն, իսկ մնացած 15-ը շարունակում են մնալ չկատարված: Այսպիսի անբավարար կատարողականը զգալի չափով պայմանավորված է նաև նրանով, որ մինչև հիմա մշակված չեն պարտավորությունների կատարման մոնիտորինգի մեխանիզմները և ընթացակարգերը:

2015թ. գարնանից Հայաստանը գտնվում էր ԳՐԵԿՈ-ի գնահատման չորրորդ փուլում, որը գնահատում է ԳՐԵԿՈ-ի անդամ երկրների օրենսդրությունը և իրավակիրառ պրակտիկան, պատգամավորների, դատախազների և դատավորների դեպքում կոռուպցիայի կանխարգելումը, մասնավորապես, էթիկայի և վարքագծի կանոնները, շահերի բախումը, գույքի, եկամուտների հայտարարագրումը և այլն: Նույն թվականի հոկտեմբերին ԳՐԵԿՈ-ի պլենար նիստում ընդունվեց Հայաստանի գնահատման հերթական զեկույցը, որի հիման վրա սահմանվեցին 18 հանձնարարականներ և դրանց կատարման վերջնաժամկետ սահմանվեց 2017թ. ապրիլի 30-ը: Նշվածից 4-ը հանձնարարական վերաբերում է պատգամավորներին, 4-ը՝ դատախազներին, 7-ը՝ դատավորներին, իսկ մնացած 3-ը՝ նշված բոլոր պաշտոնյաներին: 2017թ. դեկտեմբերի 4-8-ը կայացած ԳՐԵԿՈ-ի պլենար նիստում ընդունվեց Հայաստանի Համապատասխանության զեկույցը: Համաձայն զեկույցի՝ Հայաստանը Չորրորդ փուլի գնահատման զեկույցում ներառված տասնութ հանձնարարականներից միայն 5-ն է կատարել բավարար չափով կամ դրանց անդրադարձել է բավարար չափով»: Մնացած հանձնարարականներից 12-ը մասամբ է կատարվել, իսկ 1-ը չի կատարվել: Հանձնարարականներից և ոչ մեկը չի ստացել «լրիվ կատարված» գնահատականը:

Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) Ստամբուլի գործողությունների ծրագրի մոնիտորինգի երրորդ փուլը Հայաստանի համար սկսվեց 2014թ. հոկտեմբերին: Այս փուլում Հայաստանը պետք է կյանքի կոչի 23 հանձնարարական, որոնք դասակարգված են երեք խմբում՝ ա/ հակակոռուպցիոն քաղաքականությունը և ինստիտուցիոնալ համակարգը (4 հանձնարարական), բ/ կոռուպցիայի քրեականացումը (5 հանձնարարական), գ/ կոռուպցիայի կանխարգելումը (14 հանձնարարական): 2018թ. հուլիսի 2-4-ին կայացած ՏՀԶԿ Հակակոռուպցիոն ցանցի մոնիտորինգային պլենար նիստում ընդունվեց Հայաստանի չորրորդ փուլի մոնիտորինգային զեկույցը, որը գնահատել էր նախորդ երրորդ փուլի վերը նշված 23 հանձնարարականների կատարումը և ձևակերպել էր հաջորդ՝ չորրորդ, փուլի հանձնարարականները: Համաձայն զեկույցի՝ 23 հանձնարարականներից լրիվին կատարվել էր 2-ը, մեծամասամբ կատարված էր՝ 3-ը, չէր կատարվել՝ 1-ը և ևս 2-ի կատարումը չէր գնահատվել, քանզի որոշվել էր, որ այդ հանձնարարականների ոլորտները (Հանրային ֆինանսների

հսկողություն և աուդիտ, և Քաղաքական կոռուպցիա) այլևս նոր փուլում չեն դիտարկվելու: Մնացած 15 հանձնարարականների կատարումը գնահատվել էր «մասամբ կատարված»:

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում մոնիտորինգի են ենթարկվել նաև 33 հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրի այն միջոցառումները, որոնց համար այդ ծրագրով սահմանված են եղել ակնկալվող արդյունքներ 2017թ. համար, ինչպես նաև այն միջոցառումները, որոնց ավարտը նախատեսված էր մինչև 2016թ. դեկտեմբերի 31-ը, սակայն ելնելով այդ տարիների մոնիտորինգի արդյունքներից, ակնկալվող վերջնական արդյունքները կա՛մ չեն ստացվել, կա՛մ ստացվել են մասամբ: Ելնելով այս չափորոշիչներից՝ մոնիտորինգի է ենթարկվել ծրագրի 54 միջոցառումներից 37-ը, որից 23-ն այն միջոցառումներն էին, որոնց համար սահմանված էր ակնկալվող արդյունք 2017թ.-ի համար², իսկ 14-ի համար վերջնական ակնկալվող արդյունքներ էին սահմանված 2015 կամ 2016 թվականների համար: Այդ 37 միջոցառումների համար 2017թ.-ի համար սահմանված ակնկալվող արդյունքներից լիովին կատարված էին եղել 5-ը: Մասամբ ստացվել էր 24 ակնկալվող արդյունք, 7 արդյունք չէր ստացվել, իսկ մեկ միջոցառման ակնկալվող արդյունքի ստացման մասին բավարար տեղեկատվություն բացակայում էր: Հարկ է նաև նշել, որ 2017թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ծրագրով նախատեսված էր ավարտել 26 միջոցառում, սակայն դրանցից միայն 4-ն էին ավարտվել:

² Միջոցառումների ծրագրով 2017թ.-ի համար ակնկալվող վերջնական արդյունք սահմանված էր նաև 47-րդ միջոցառման (Ապոլինի հարստացման քրեականացման նպատակահարմարության վերաբերյալ վերլուծության իրականացում) համար: Սակայն, արդեն 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ այս միջոցառման ակնկալվող արդյունքը գերակատարվել էր, քանի որ 2016թ. դեկտեմբերի 16-ին ԱԺ-ն լրացրեց 33 քրեական օրենսգիրքը 310.1 հոդվածով, որով և քրեականացվեց ապոլինի հարստացումը: Այս մասին գրված է նաև ԹԻՅԿ-ի Կոռուպցիոն իրավիճակը Հայաստանում և դրա դեմ պայքարը 2016 թվականի զեկույցում:

ՆԱԽԱԲԱՆ

«Կոռուպցիոն իրավիճակը Հայաստանում և դրա դեմ պայքարը 2018 թվականին» տարեկան հետազոտությունն անդրադառնում է 2018թ. ընթացքում Հայաստանում կոռուպցիայի իրավիճակին՝ հիմք ընդունելով միջազգային կազմակերպությունների կողմից իրականացված ուսումնասիրությունների արդյունքում հրապարակված կոռուպցիայի համաթվերը, Հայաստանի Հանրապետության (ՀՀ) իշխանությունների կողմից ձեռնարկված քայլերն՝ ուղղված կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում միջազգային հանձնարարականների և պարտավորությունների, ինչպես նաև Հայաստանի հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրի կատարման արդյունքները: Հետազոտությունը կենտրոնացել է հակակոռուպցիոն քաղաքականության մի շարք կարևոր ուղղությունների վրա և վերլուծել է ընտրված ուղղություններով կատարված աշխատանքը:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Սույն հետազոտության շրջանակում ԹԻՅԿ-ի կողմից վերլուծվել է Հայաստանում պետական մարմինների կողմից վարվող հակակոռուպցիոն քաղաքականության մի շարք առանցքային ոլորտներում 2018թ.-ին գրանցված առաջընթացը, վեր են հանվել դրանցում դեռևս առկա կամ նոր բացահայտվող հիմնախնդիրները և, ելնելով դրանից, մշակվել և ներկայացվել են առաջարկություններ՝ ուղղված այդ հիմնախնդիրների լուծմանը: Ընտրված ոլորտներն են.

- Հակակոռուպցիոն քաղաքականության գործող և մշակվող փաստաթղթերը
- Հակակոռուպցիոն քաղաքականության համակարգումը, մոնիտորինգը և գնահատումը
- Հակակոռուպցիոն քաղաքականության ինստիտուցիոնալ համակարգը
- Հակակոռուպցիոն կրթությունը և իրազեկության բարձրացումը
- Գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրումը
- Շահերի բախումը և այլ սահմանափակումները
- Հետաքննության և դատախազության մարմինները
- Բաց և թափանցիկ կառավարումը
- Հանրային ֆինանսները, ներառյալ հանրային գնումները
- Կուսակցությունների և ընտրարշավների ֆինանսավորումը
- Բիզնեսի բարեվարքությունը
- Դատական համակարգը

Նշված ոլորտներում առաջընթացը գնահատելու համար վերլուծվել է 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ՀՀ միջազգային պարտավորությունների, ինչպես նաև հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրի կատարումը³: 2018թ. դրությամբ հակակոռուպցիոն ոլորտում Հայաստանի միջազգային պարտավորությունները ներառում են ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիայի առաջին փուլում (2010-2015թթ.) երկրի գնահատման արդյունքում ձևակերպված մարտահրավերները, ԳՐԵԿՈ-ի գնահատման չորրորդ փուլի պարտավորությունները և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) հակակոռուպցիոն ցանցի Ստամբուլի գործողությունների ծրագրի մոնիտորինգի չորրորդ փուլի Հայաստանի պարտավորությունները: Պարտավորությունների վերջին խումբը ձևակերպվեց 2018թ. հուլիսի 2-4-ին Փարիզում կայացած ՏՀԶԿ Հակակոռուպցիոն ցանցի 19-րդ պլենար նիստում ընդունված Հայաստանի չորրորդ փուլի մոնիտորինգային զեկույցով և, բնականաբար, դրա կատարումը սկսվել էր նշված պլենար նիստից հետո⁴:

Գնահատումն իրականացվել է փաստաթղթային ուսումնասիրության միջոցով: Որպես փաստաթղթեր դիտարկվել են այն իրավական ակտերը, որոնցում, ելնելով Հայաստանի կողմից ստանձնած միջազգային պարտավորություններից և հակակոռուպցիոն ռազմավարության և

³ ՀՀ կառավարության 2015թ. սեպտեմբերի 25 Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը եվ դրա իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիրը հաստատելու մասին N1141-Ն որոշում:

⁴ Որպես ՏՀԶԿ հակակոռուպցիոն ցանցի Հայաստանի երրորդ փուլի պարտավորությունների կատարման ավարտ ցանցի Զարտուղարության կողմից սահմանվել էր 2017թ. հոկտեմբերի 31-ը և, ելնելով դրանից, սույն զեկույցում չի գնահատվել, այդ փուլի պարտավորությունների կատարումը 2018թ.-ի առաջին կիսամյակի ընթացքում:

դրա իրականացման 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրից, պետք է 2018թ.-ին (կամ դրանից առաջ) մտցվեին համապատասխան փոփոխություններ, ինչպես նաև այդ պարտավորությունների և միջոցառումների կատարման վերաբերյալ գնահատման և համապատասխանության գեկույցները:

Հակակոռուպցիոն ռազմավարության և դրա իրականացման 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրի ընթացքը գնահատվել է՝ հիմք ընդունելով 2015-2017 թվականներին նախատեսված միջոցառումների վերաբերյալ հասանելի ամփոփ տեղեկատվությունը (այսուհետ՝ Ամփոփ տեղեկատվություն)⁵: Պնակատվել են միայն այն միջոցառումները, որոնց համար միջանկյալ կամ վերջնական ակնկալվող արդյունք նախատեսված է եղել 2017թ. և վերջնական ակնկալվող արդյունք՝ 2015 կամ 2016 թվականների համար, ընդ որում, 2015 և 2016 թվականների պարագայում ուսումնասիրվել են միայն այն միջոցառումները, որոնց համար, ըստ միջոցառումների ծրագրի, համապատասխանաբար 2015թ. դեկտեմբերի 31-ի և 2016թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ սահմանված էին ակնկալվող վերջնական արդյունքներ, սակայն այդ արդյունքները կա՛մ մասամբ էին ստացվել, կա՛մ չէին ստացվել: Որոշ պարտավորությունների և միջոցառումների կատարողականների գնահատման համար որպես լրացուցիչ տեղեկատվության աղբյուր դիտարկվել են նաև ոչ կառավարական և միջազգային կազմակերպությունների համապատասխան գեկույցները:

Ի տարբերություն Կոռուպցիայի իրավիճակի նախորդ (2015-2017թթ.) գեկույցների՝ այս գեկույցում պարտավորությունների և միջոցառումների կատարման գնահատումը եղել է զուտ որակական բնույթի: Յուրաքանչյուր ոլորտում առաջընթացի գնահատումը եղել է այդ ոլորտին առնչվող բոլոր պարտավորությունների և միջոցառումների կատարողականների համալիր գնահատականի համաձայն:

⁵https://anti-corruption.gov.am/vfs/anticorruption_reports/ampop_2017.pdf

ԿՈՌՈՒՊՑԻՈՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿՆ՝ ԸՍՏ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ

Թրանսպարենսի Ինթերնեշնլի (ԹԻ)⁶ յուրաքանչյուր տարի հրապարակվող Կոռուպցիայի ընկալման համաթվի (ԿԸՅ) 2018թ. Յայաստանի միավորը 35 էր, և Յայաստանը Ալժիրի, Բրազիլիայի, Կոտ դ'Իվուարի, Եգիպտոսի, Սալվադորի, Պերուի, Թիմոր-Լեստեի և Չամբիայի հետ միասին ԿԸՅ դասակարգման աղյուսակում 180 երկրների շարքում կիսում էր 105-113-րդ հորիզոնականները⁶: ԿԸՅ-ն հաշվարկվում է հանրային ոլորտում կոռուպցիայի մակարդակի փորձագիտական գնահատականների հիման վրա՝ հիմք ընդունելով միջազգային կազմակերպությունների կողմից կատարված ուսումնասիրությունները: Յայաստանը, այն որ Յայաստանի 2017թ. ԿԸՅ արժեքը նույնպես հավասար էր 35-ի, առաջին հայացքից, թվում է, թե ճիշտ կլինի պնդել, որ հանրային ոլորտում կոռուպցիայի ընկալման մակարդակը, չնայած 2018թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին տեղի ունեցած հեղափոխական իրադարձություններին և դրա արդյունքում իշխանափոխությանը, մնացել է անփոփոխ: Սակայն, մյուս կողմից, վերլուծելով Յայաստանի ԿԸՅ-ի հաշվարկման համար օգտագործվող աղբյուրների ուսումնասիրությունները⁷, կարելի է տեսնել, որ այդ ուսումնասիրությունները հիմնականում (բացի մեկից, որն ընդգրկում էր 2017թ. սեպտեմբերի 1-ից մինչև 2018թ. օգոստոսի 31-ի ժամանակահատվածը) ընդգրկում են 2017թ. ամբողջությամբ (որոշ դեպքերում նույնիսկ 2016թ.-ի երկրորդ կեսը) և 2018թ. առաջին եռամսյակը, այսինքն՝ մինչև հեղափոխությունն ընկած ժամանակահատվածը: Այսպիսով, կարելի է պնդել, որ Յայաստանի 2018թ.-ի ԿԸՅ-ն հիմնականում արտացոլում է Յայաստանի հանրային սեկտորում կոռուպցիայի ընկալումները նախահեղափոխական (2017թ.-2018թ.-ի առաջին եռամսյակ) ժամանակահատվածը:

Ինչպես և 2017թ.-ի ԿԸՅ-ի դեպքում, 2018թ.-ի ԿԸՅ-ով ևս Յայաստանը Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) երկրների շարքում երկրորդն էր՝ զիջելով միայն Բելառուսին, որի 2018թ. ԿԸՅ արժեքը հավասար էր 44 միավորի (ԿԸՅ դասակարգման աղյուսակում կիսում էր 70-72-րդ հորիզոնականները): Ինչպես և 2017թ.-ին, 2018թ.-ին նույնպես Յայաստանի ԿԸՅ-ն հարևան երկրներից զիջում էր Վրաստանի (58 միավոր) և Թուրքիայի (41 միավոր) ԿԸՅ-երին, բայց միևնույն ժամանակ գերազանցում էր Ադրբեջանի (25 միավոր) և Իրանի (28 միավոր) ԿԸՅ-երին⁸:

⁶<https://www.transparency.org/cpi2018>

⁷ Ելնելով մասնագիտական Եթիկայի սկզբունքներից՝ ԹԻ-ն ինքը ԿԸՅ-ն հաշվարկելու համար հարցումներ չի անցկացնում: Փոխարենը, կազմակերպության հետազոտական բաժինը վերցնում է միջազգայնորեն ճանաչված կազմակերպությունների՝ տվյալ երկրում լավ կառավարմանը (good governance) առնչվող ուսումնասիրություններից հանրային ոլորտում կոռուպցիայի վերաբերյալ տվյալները և, կիրառելով վիճակագրության մեթոդները, հաշվարկում է տվյալ երկրի ԿԸՅ-ն: Ինչպես և 2017թ.-ին, ԿԸՅ 2018թ.-ին ևս Յայաստանի համաթիվը հաշվելու համար օգտագործվել են 6 միջազգային կազմակերպությունների ուսումնասիրությունների արդյունքների հիման վրա մշակված համաթվերը, որոնց միջին թվաքանակն էլ հենց ԿԸՅ համաթիվն է: Դրանք են Բերթելսմանի հիմնադրամի 2017-2018թթ. տրանսֆորմացիոն համաթիվը (BF(TI)), Ֆրիդոմ Զաուսի Անցումային փուլում գտնվող պետություններ 2017 թ. Կոռուպցիա ենթահամաթիվը (FH), Գլոբալ Ինսայթի Երկրի ռիսկայնության 2017թ. վարկանիշը (GI), Փոլիթիքլ Ռիսքս Սերվիսիզ Ինթերնեշնլի Երկրի ռիսկայնության 2017թ. ուղեցույցի համաթիվը (PRS), Զամաշխարհային տնտեսական ֆորումի Ընկերությունների գործադիր տնօրենների կարծիքի ամենամյա հարցում 2017թ.-ի ուսումնասիրության արդյունքները (WEF) և Ժողովրդավարության բազմազանության ծրագիր 2017-ը (VDEM):

⁸<https://www.transparency.org/cpi2018>

Ինչ վերաբերում է ԹԻ-ի Կոռուպցիայի համաշխարհային բարոմետրին և Ֆրիդոմ Յաուզ» անկախ կազմակերպության «Անցումային պետություններ» վարկանիշային տարեկան հետազոտությանը, ապա 2018թ.-ին այդպիսի ուսումնասիրություններ չեն անցկացվել:

Համաձայն Համաշխարհային տնտեսական ֆորումի «Մրցունակության 2018թ. Համաշխարհային զեկույց»-ի (հրապարակվել է 2018թ. հոկտեմբերի 16-ին)⁹ Հայաստանի կոռուպցիայի 2018թ. համաթիվը 2017թ.-ի համեմատ մնացել էր անփոփոխ և հավասար էր 35-ի⁹: Ինչպես և ԹԻ-ի ԿԸՀ-ի դեպքում, այս դեպքում ևս նշված համաթիվը ստացվել է նախահեղափոխական ժամանակահատվածում (2017-2018թ. առաջին կես) իրականացված ուսումնասիրության արդյունքում:

2018թ. սեպտեմբերի 25-ին հրապարակվեցին Համաշխարհային Բանկի Կառավարման համաշխարհային ցուցանիշների 2018թ. արժեքները:¹⁰ Այդ վեց ցուցանիշներից մեկը Կոռուպցիայի կառավարման (Control of Corruption) ցուցանիշն է, որը Հայաստանի դեպքում գրանցեց զգալի առաջընթաց -0.56 -ից բարձրանալով մինչև -0.35 (-2.5 -ից $+2.5$ սանդղակում): Այս դեպքում ևս ցուցանիշի հաշվարկման համար օգտագործվել էին հիմնականում 2017թ.-ին իրականացված ուսումնասիրությունները¹¹, սակայն 2018թ.-ի առաջին կիսամյակում իրականացված ուսումնասիրություններն ավելի մեծ թիվ են կազմում:

⁹ <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>, էջ 73: Չարկ է նշել, որ, ի տարբերություն նախորդ տարվա, 2018թ.-ին ավելի մանրամասն առանձին ազգային զեկույցներ Համաշխարհային տնտեսական ֆորումը չէր հրապարակել:

¹⁰ <http://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>

¹¹ Այս վեց կառավարման ցուցանիշները հաշվարկելու համար օգտագործվում են տվյալների ավելի քան 30 աղբյուրներ, <http://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Documents>:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՅԶ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 1 - Հակակոռուպցիոն քաղաքականության փաստաթղթեր

1. Ապահովել հակակոռուպցիոն քաղաքականության փաստաթղթերի մշակման գործընթացում շահառուների լայն մասնակցություն և երաշխավորել, որ այդ փաստաթղթերը հիմնված կլինեն կարիքների և ռիսկերի գնահատման վրա:
2. Վերը նշված փաստաթղթերում ներառել հավակնոտ միջոցառումներ՝ թիրախավորելու համար առկա կոռուպցիոն ռիսկերը և կոռուպցիայի տեսանկյունից խոցելի առանցքային ոլորտները, որոնք առաջնահերթ կարգով պետք է բարեփոխվեն:
3. Ապահովել ռազմավարության մասնակցային կիրարկում և կանոնավոր մշտադիտարկում: Հաշվետվողականության ապահովման նպատակով պետք է պարբերաբար հրապարակվեն մշտադիտարկման արդյունքները:
4. Իրականացնել հանրային կարծիքի ուսումնասիրություն՝ չափելու համար կոռուպցիայի մակարդակը, հանրային վստահության մակարդակը և հակակոռուպցիոն միջոցառումների ազդեցությունը, ներառյալ ոլորտային մակարդակում: Հրապարակել հարցումների արդյունքները և օգտագործել դրանք հակակոռուպցիոն քաղաքականության մշակման, իրականացման և մշտադիտարկման նպատակով:
5. Խթանել հանրային մարմիններում ռիսկերի գնահատման վրա հիմնված ներքին բարեվարքության միջոցառումների ծրագրերի մշակումը:
6. Ապահովել հակակոռուպցիոն քաղաքականության փաստաթղթերի իրատեսական, ֆինանսական առումով մատչելի և կիրարկելի լինելը՝ զուգակցված նրա իրականացման համար անհրաժեշտ բյուջեով:

Հանձնարարական 3 - Հակակոռուպցիոն քաղաքականության համակարգման և կանխարգելման մարմիններ

1. Սահմանել Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՀ) անդամների ընտրության համար նախատեսված Մրցութային խորհրդի անդամության չափանիշները և ապահովել հանձնաժողովի անդամների ընտրության թափանցիկությունը:
2. Ապահովել ԿԿՀ անդամների նշանակման գործընթացի թափանցիկությունը և անկողմնակալությունը, որը զերծ կլինի ցանկացած տեսակի, այդ թվում և քաղաքական, միջամտություններից և որ առհասարակ այն հանրության կողմից կոֆիտվի որպես անկողմնակալ գործընթաց:
3. Ապահովել համարժեք միջոցներ և հակակոռուպցիոն գործունեության մեջ մասնագիտացած մշտական հիմունքներով աշխատող և նվիրված աշխատակազմ, որոնք

պրոակտիվ կերպով կաջակցեն քաղաքականության համակարգման, կիրարկման և մշտադիտարկման գործընթացին:

4. Հզորացնել հանրային իշխանությունների կարողությունները ոլորտային հակակոռուպցիոն միջոցառումներ մշակելու և իրականացնելու համար, ապահովել նրանց անալիտիկ և մեթոդաբանական աջակցությամբ, ապահովել անհրաժեշտ համակարգում (ներառյալ ԿԿՀ, հակակոռուպցիոն ծրագրերի իրականացման պատասխանատուներ (focal points), բարեվարքության հարցերով կազմակերպիչներ, էթիկայի հանձնաժողովներ և իրավապահ մարմիններ):

5. Ստեղծել դոնորների համակարգման մեխանիզմ, որը կապահովի արդյունավետ աջակցություն հակակոռուպցիոն ռազմավարության և այլ առնչվող ծրագրերի իրականացմանը:

ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիր

Միջոցառում 1 - Պետական եկամուտների հավաքագրման ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ ուսումնասիրություն

Միջոցառում 2 - Քաղաքացիներին ծառայությունների մատուցման մասով՝ ոստիկանության ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ ուսումնասիրություն

Միջոցառում 3 - Կրթության ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ ուսումնասիրություն

Միջոցառում 4 - Առողջապահության ոլորտում կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ ուսումնասիրություն

Միջոցառում 5 - Հակակոռուպցիոն ոլորտային ծրագրերի ընդլայնման վերաբերյալ առաջարկությունների ներկայացում

Միջոցառում 53 - ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018թթ.-երի միջոցառումների ծրագրի մոնիտորինգի ցուցանիշների համակարգի մշակում և ներդնում

Միջոցառում 54 - Կոռուպցիայի դեմ պայքարի ինստիտուցիոնալ համակարգի վերաբերյալ ուսումնասիրության անցկացում

ԱՌԱՋՆԹԱՅՈՒՆ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Հանձնարարական 1-ի առաջին ենթահանձնարարականի մասով՝ 2018թ. դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ արդարադատության նախարարությունը իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման e-draft.am միասնական կայքում տեղադրեց ազգային հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների 4-րդ (2019-2022թթ.) ծրագրի նախագծերը: Որպես առաջարկությունների և դիտողությունների ներկայացման սկզբնական վերջնաժամկետ սահմանվեց 2019թ. հունվարի 3-ը, որն ավելի ուշ երկարացվեց մինչև հունվարի 8-ը, որը 2019թ.-ի առաջին աշխատանքային օրն էր Նոր Տարվա և Ծննդյանի տոներից հետո (2018թ. դեկտեմբերի 31 - 2019թ. հունվարի 7): Համեմատած նշված փաստաթղթերի մշակման գործընթացի տվյալ փուլը նախորդ երկու ռազմավարությունների (2009-2012թթ. և 2015-2018թթ.) և նրանց իրականացման միջոցառումների ծրագրերի նախագծերի մշակման փուլերի հետ՝ կարելի է ասել, որ քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների և այլ ոչ պետական շահառուների, ինչպիսիք են, օրինակ, գործարար ոլորտի, ակադեմիական հաստատությունների և այլն, ներգրավվածությունը այդ գործընթացում այս անգամ շատ ավելի նեղ էր: Օրինակ, 2015-2018թթ. Հակակոռուպցիոն ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի պաշտոնական նախագծերը շրջանառության մեջ դրվեցին միայն այն բանից հետո, երբ դրանք քննարկվեցին քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ: Այս անգամ 2018թ. դեկտեմբերի 19-ի առավոտյան կայացավ միայն այդ նախագծերի շատ ձևական և շատ ուշ քննարկում, որից ընդամենը ժամեր անց, նույն օրը դրանք դրվեցին e-draft կայքում: Ընդ որում՝ նշված քննարկումը կազմակերպվել էր ոչ թե Արդարադատության նախարարության կողմից, այլ հասարակական կազմակերպությունների հակակոռուպցիոն կոալիցիայի կողմից՝ առանց դրա մասին այլ հասարակական կազմակերպությունների ժամանակին և պատշաճ կերպով ծանուցելու¹²:

Ինչ վերաբերում է մյուս ենթահանձնարարականներին, ապա դրանց կատարման մասին հնարավոր կլինի դատել միայն հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի ուժի մեջ մտնելուց հետո:

Քանի որ 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ այդպես էլ չձևավորվեց Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը, ինչպես նաև մշակման նախնական փուլում էր հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարությունը և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագիրը, ապա սույն Հանձնարարականի 1-ից 4 ենթահանձնարարականները մինչև տարեվերջ չէին կարող կատարվել: Ինչ վերաբերում է Հանձնարարականի 3-ի 5-րդ ենթահանձնարարականին, ապա դեռևս մինչև ներկա փուլի հանձնարարականների հրապարակումը 2018թ.-ի հուլիսին, այդ ուղղությամբ որոշակի քայլեր արվել էին, ընդ որում դա արվել էր նախքան այդ տարվա ապրիլ-մայիս ամիսներին տեղի ունեցած թավշյա հեղափոխությունը: Մասնավորապես, ՀՀ

¹²2019թ. հունվարի 8-ին ԹԻՅԿ-ը իր մի շարք գործընկեր կազմակերպությունների հետ համատեղ հանդես եկավ հայտարարությամբ (տե՛ս հայտարարության տեքստը <https://transparency.am/en/news/08-01-2019> հղումով)՝ քննադատելով ինչպես այդ նախագծերի մշակման գործընթացը, այնպես էլ դրանց կառուցվածքը և բովանդակությունը:

կառավարության 2018թ. փետրվարի 15-ի թիվ 132-Ն որոշման համաձայն, որն ուժի մեջ մտավ նույն թվականի մարտի 3-ին, ՀՀ կառավարության 2015 թվականի փետրվարի 19-ի «Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհուրդ և փորձագիտական հանձնախումբ ստեղծելու, խորհրդի կազմը, խորհրդի, փորձագիտական հանձնախմբի և Հայաստանի Հանրապետության կառավարության աշխատակազմի հակակոռուպցիոն ծրագրերի մոնիտորինգի բաժնի գործունեության կարգը հաստատելու մասին» N 165-Ն որոշման N 2 հավելվածում կատարվեցին լրացումներ: Արդյունքում Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի գործառնությունների ցանկը լրացվեց ևս մեկ գործառնությամբ, այն է՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում ներգրավված միջազգային դոնոր կազմակերպությունների հետ համագործակցության ապահովման աշխատանքների համակարգումը: Համաձայն մյուս լրացման՝ «Հերթական նիստերից բացի, խորհուրդը, ըստ անհրաժեշտության, բայց տարեկան առնվազն մեկ անգամ գումարում է կոռուպցիայի դեմ պայքարի ոլորտում ներգրավված միջազգային դոնոր կազմակերպությունների հետ համագործակցության ապահովման աշխատանքների համակարգումը նվիրված նիստ»: Սակայն, քանի որ հեղափոխությունից հետո Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի և ոչ մի նիստ չանցկացվեց, բնականաբար, այդպիսի համակարգում այդպես էլ տեղի չունեցավ:¹³

ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2015-2018 թթ. միջոցառումների ծրագրով նախատեսված 2018 թվականի միջոցառումների կատարման ընթացքի վերաբերյալ տարեկան ամփոփ հաշվետվության (այսուհետ՝ Տարեկան ամփոփ հաշվետվություն) մեջ առկա է տեղեկատվություն միայն Միջոցառում 4 և Միջոցառում 54-ի վերաբերյալ¹⁴: Միջոցառում 4-ի կատարողականում, որը պատրաստել էր ՀՀ առողջապահության նախարարությունը, նշված է, որ «Առողջապահության ոլորտում թափանցիկության, հաշվետվողականության ապահովման, կոռուպցիոն ռիսկերի վերհանման ու կրճատման նպատակով իրականացվել է կոռուպցիոն ռիսկերի համապարփակ ուսումնասիրություն: Ուսումնասիրության հիման վրա մշակվել է առողջապահության ոլորտում հայտնաբերված կոռուպցիոն ռիսկերի և դրանց չեզոքացմանը/նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների ծրագիր, որը հաստատվել է 2018 թվականի հունվարի 18-ի թիվ 133-Ն որոշմամբ»:

Հարկ է նշել, որ ՀՀ կառավարության թիվ 133-Ն որոշումը հաստատել էր ոչ միայն առողջապահության ոլորտում հայտնաբերված կոռուպցիոն ռիսկերի և դրանց չեզոքացմանը/նվազեցմանն ուղղված միջոցառումների ծրագիրը, այլև Միջոցառումներ 1-3-ով սահմանված կրթության, պետական եկամուտների հավաքագրման և քաղաքացիներին ծառայությունների մատուցման մասով՝ ոստիկանության ոլորտներում հայտնաբերված կոռուպցիոն ռիսկերի և դրանց չեզոքացմանը/նվազեցմանը ուղղված միջոցառումների ծրագրերը, սակայն այդ մասին Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ ոչինչ նշված չէ: Մինևս սա ժամանակ, հաշվի առնելով ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2015-2018թթ. միջոցառումների ծրագրով այդ 4 միջոցառումների համար նախատեսված ակնկալվող արդյունքներն՝ ըստ տարիների, կարելի է փաստել, որ վերը նշված որոշմամբ հաստատված

¹³2019թ. հունիսին 2015թ. փետրվարին ստեղծված Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհուրդը լուծարվեց և նրա փոխարեն ստեղծվեց ՀՀ Հակակոռուպցիոն խորհուրդը:

¹⁴ <https://anti-corruption.gov.am/am/reports>

ծրագրերը կարող էին մշակվել և ընդունվել դեռևս 2016թ. սկզբում¹⁵, որը հնարավորություն կտար ավելի երկար ժամանակ հատկացնել նաև այդ ծրագրերի իրականացմանը¹⁶: Այս ուշացման հիմնական պատճառն այն էր, որ, համաձայն 2015թ. փետրվարի 19-ի թիվ 165-Ն որոշման (ուժի մեջ մտավ նույն տարվա մարտի 21-ին), Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի հետ միաժամանակ նախատեսված էր ստեղծել նաև մշտապես գործող Փորձագիտական հանձնախումբ (տե՛ս որոշման 3-րդ կետը), որն իրականում ձևավորվեց ավելի ուշ և գործեց մինչև 2017թ. վերջը: Հանձնախմբի փորձագետների, պատասխանատու կատարող հանդիսացող պետական մարմինների (ՀՀ ֆինանսների նախարարություն, ոստիկանություն, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություն և առողջապահության նախարարություն) համապատասխան աշխատակիցների, ինչպես նաև շահագրգիռ հասարակական կազմակերպությունների, ներառյալ ԹԻՀԿ-ի, փորձագետների, ջանքերով 2017թ. ընթացքում ուսումնասիրվեցին նշված ոլորտներում կոռուպցիոն ռիսկերը և դրանց հիման վրա յուրաքանչյուր ոլորտի համար մշակվեց հակակոռուպցիոն ծրագիր:

Ինչ վերաբերում է Միջոցառում 5-ին, ապա 2018թ. Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ այդ միջոցառման կատարողականի մասին որևէ տեղեկատվություն չկա: Չկա նաև հանրությանը հասանելի տեղեկատվություն միջոցառումների ծրագրում ներառված վերը նշված 4 ոլորտներից բացի, այլ ոլորտներում առկա կոռուպցիոն ռիսկերի վերաբերյալ ուսումնասիրությունների կամ ոլորտային ծրագրերն ընդլայնելու վերաբերյալ: Մինևս ժամանակ, այս միջոցառման մասին առկա է տեղեկատվություն 2016 և 2017 թվականների Տարեկան ամփոփ հաշվետվությունների մեջ, ընդ որում երկու դեպքում էլ բերված է նույն տեքստը, այն է, «Մի շարք ոլորտներում կատարվել են համապատասխան ուսումնասիրություններ: Մասնավորապես, բիզնես, սոցիալական ապահովության, դատախիզական, պաշտպանության ոլորտներում կատարվել են կոռուպցիոն ռիսկերի ուսումնասիրություններ»: Այս կրկնվող տեքստից միակ տրամաբանական եզրակացությունն այն է, որ նշված ոլորտներում ուսումնասիրություններ կատարվել են և՛ 2016թ., և՛ 2017թ., եթե ընդունենք, որ այդ տեղեկատվությունը ճիշտ է: Բացի այդ, այստեղ նույնպես կրկնվում է այն թերությունը, որն առկա է կատարողական բոլոր հաշվետվություններում, այն է, բացակայում է այդ ուսումնասիրությունների վերաբերյալ որևէ հղում, որտեղից կերևար թե ինչ են իրենցից ներկայացնում այդ ուսումնասիրությունները և ովքեր են դրանք իրականացրել: Հարկ է նաև նշել, որ 2016թ. Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ նաև նշվում է, որ «հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ 4 ոլորտային ծրագրերը դեռևս չեն ընդունվել՝ ոլորտային ծրագրերի ընդլայնման վերաբերյալ դեռևս առաջարկություններ չեն ներկայացվել»: Համադրելով այս տեղեկատվությունը 2017 և 2018 թվականների Տարեկան ամփոփ հաշվետվություններում առաջարկությունների մասին որևէ տեղեկատվության

¹⁵ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2015-2018 թթ. միջոցառումների ծրագրով Միջոցառումներ 1-4-ի դեպքում 2016-2018թթ. ժամանակահատվածի համար նրանցից յուրաքանչյուրի համար սահմանված էր մեկ ակնկալվող արդյունք, այն է կոռուպցիոն ռիսկերի ուսումնասիրության հիման վրա (այդպիսի ուսումնասիրությունների անցկացումը հանդիսանում էր 2015թ. ակնկալվող արդյունքը) տվյալ ոլորտում հակակոռուպցիոն ծրագրի մշակում և իրականացում:

¹⁶Հարկ է նշել, որ Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ ոչինչ նշված չէ նաև այդ մշակված ծրագրերի իրականացման մասին: Ամենայն հավանականությամբ, դրանք այդպես էլ չեն իրականացվել 2018թ. մնացած ժամանակաշրջանում, հիմնականում պայմանավորված այդ տարվա ապրիլ-մայիսին տեղի ունեցած հեղափոխական իրադարձություններով և Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի փաստացի անգործությամբ:

բացակայության հետ, կարելի է պնդել, որ մինչև նախորդ ռազմավարության ավարտը (2018թ. դեկտեմբերի 31) այլ ուղղություններով որևէ առաջարկություններ այդպես էլ չներկայացվեցին:

Ինչ վերաբերում է Միջոցառում 53-ին, ապա դրա կատարման ուղղությամբ 2018 թվականին որևէ քայլեր չեն ձեռնարկվել, որը նաև արտացոլված է Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ այն իմաստով, որ այդ միջոցառման մասին այնտեղ որևէ հիշատակում չկա: Միջոցառման մասին տեղեկատվություն առկա է միայն ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության՝ ՀՀ կառավարության աշխատակազմի 2015թ. և 2015-2016թթ. հակակոռուպցիոն միջոցառումների կատարողականի վերաբերյալ հաշվետվություններում¹⁷: Համաձայն դրանց՝ դեռևս 2014թ. հոկտեմբերի 28-ին ՀՀ կառավարության աշխատակազմում «ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության և ինստիտուցիոնալ համակարգերի քննարկման վերաբերյալ» օրակարգով տեղի է ունեցել հանդիպում միջազգային դոնոր կազմակերպությունների հետ: Հանդիպման ընթացքում ԱՄՆ ՄՉԳ-ն (USAID) պատրաստակամություն է հայտնել՝ տրամադրել ֆինանսական օժանդակություն Հայաստանի Հանրապետության 2015-2018 թթ. հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման համար¹⁸: Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդի առաջին նիստում, որը տեղի ունեցավ 2015թ. հուլիսի 28-ին, հավանություն տրվեց ԱՄՆ ՄՉԳ-ի հետ կնքվելիք համաձայնագրի և դրան կից փաստաթղթերի նախնական տարբերակներին: Համաձայնագրով նախատեսվում էր ՀՀ կառավարության աշխատակազմին տրամադրել 750,000 դոլարի ֆինանսական օժանդակություն 1 տարվա համար, որը հնարավորություն կտար ձևավորելու փորձագիտական հանձնախումբը: Համաձայնագրով, ինչպես նաև 2015թ. փետրվարի 19-ի թիվ 165-Ն որոշմամբ նախատեսվում էր, որ Հանձնախումբը կիրականացներ նաև 2015-2018 թթ. միջոցառումների ծրագրի մոնիտորինգի ցուցանիշների համակարգի մշակումը¹⁹, այսինքն՝ կիրականացներ միջոցառումների ծրագրի 53-րդ միջոցառումը: Նույն Հաշվետվության մեջ նշվում էր նաև, որ համաձայնագրին և դրան կից փաստաթղթերին ավարտուն տեսք տալու և դրանք ստորագրելու համար աշխատանքները նախատեսվում էր ավարտել մինչև 2016թ. վերջը: Բացի այդ, 2016թ. Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ Միջոցառում 53-ի մասին նշվում էր, որ «Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհրդին կից գործող անկախ փորձագիտական հանձնախմբի կողմից մշակվել է տվյալների հավաքագրման և մոնիտորինգի մեխանիզմի նախագիծ-տարբերակ, որը ՀՀ կառավարության աշխատակազմի կողմից ուղարկվել է գերակա ճանաչված չորս ոլորտային գերատեսչություններ՝ ՀՀ առողջապահության, ՀՀ կրթության և գիտության նախարարություններ, ՀՀ ԿԱ պետական եկամուտների կոմիտե և ՀՀ ԿԱ ՀՀ ոստիկանություն՝ մինչև 2017 թվականի փետրվարի 10-ը անկախ փորձագիտական հանձնախմբի անդամների հետհամատեղ քննարկելու և նախնական տարբերակը ՀՀ կառավարության աշխատակազմ ներկայացնելու համար»:

Վերլուծելով վերը նշված փաստերը՝ կարելի է պնդել, որ հակակոռուպցիոն երրորդ ռազմավարության իրականացման ողջ ընթացքում այդպես էլ Հայաստանում չմշակվեց և

¹⁷ https://www.gov.am/u_files/file/xorhurdner/korupcia/hashvetvutyun-1.pdf,
https://www.gov.am/u_files/file/xorhurdner/korupcia/hashvetvutyun2016.pdf

¹⁸ ՀՀ կառավարության աշխատակազմի 2015-2016թթ. հակակոռուպցիոն միջոցառումների կատարողականի վերաբերյալ հաշվետվություն, էջ 18

¹⁹ Նույն և սեղում, էջ 19

չներդրվեց միջոցառումների ծրագրի, և, ընդհանրապես, հակակոռուպցիոն քաղաքականության, մոնիտորինգի ցուցանիշների ամբողջական և համապարփակ համակարգ: 2016թ. վերջում ստեղծված Փորձագիտական հանձնախումբը, որը գործեց մոտ մեկ տարի (այլ ոչ թե մշտական հիմքով, ինչպես նախատեսված էր 2015թ. փետրվարի 19-ի 165-Ն որոշումով) հասցրեց մշակել միայն միջոցառումների ծրագրով նախատեսված 4 ոլորտներում հակակոռուպցիոն ծրագրերը: Այդ ծրագրերի համար մոնիտորինգի համակարգեր նույնպես մշակվեցին, բայց դրանց արդյունավետության վերաբերյալ որևէ գնահատական հնարավոր չէ տալ, քանի որ չկա որևէ տեղեկատվություն այդ ծրագրերի իրականացման վերաբերյալ:

Միջոցառում 54-ի վերաբերյալ 2018թ. Տարեկան ամփոփ հաշվետվության մեջ նշված է միայն, որ 2017թ.-ին հունիսին ընդունված Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին օրենքով ներդրվեց հակակոռուպցիոն կանխարգելիչ համակարգ: Սրանից կարելի է եզրակացնել, որ հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի կանխարգելիչ (սակ որոշ չափով՝ կրթական և հանրային աջակցության ձևավորման բաղադրիչի մասով, քանի որ այդ հանձնաժողովն ըստ օրենքի պետք է իրականացնի նաև այդ բաղադրիչին առնչվող գործառնություններ) բաղադրիչի մասով սույն Միջոցառման ակնկալվող վերջնական արդյունքը ստացվել և նույնիսկ գերակատարվել է: Մինևույն ժամանակ, որևէ տեղեկատվություն չկա ինստիտուցիոնալ համակարգի կոռուպցիայի բացահայտման բաղադրիչի վերաբերյալ և կարելի է պնդել, որ այդ մասով Միջոցառման ակնկալվող արդյունքը չի ստացվել:

ԱՌԿԱ ԶԻՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ²⁰

- Զակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի մշակումը 2018թ. ընթացքում բավարար չափով մասնակցային չէր:
- Ինչպես և նախորդ ռազմավարությունների մշակման ժամանակ, այս անգամ ևս ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի մշակմանը չէին նախորդել առկա կոռուպցիոն ռիսկերի, հանրային կարծիքի ուսումնասիրությունները, ինչպես նաև կարիքների գնահատումը:
- Վերանայված չեն Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի (ԿԿՅ) անդամների ընտրության համար նախատեսված Մրցութային խորհրդի անդամության չափանիշները:
- Զեղափոխությունից հետո մինչև 2018թ. վերջը Կոռուպցիայի դեմ պայքարի խորհուրդը որևէ գործունեություն չէր ծավալել և համապատասխան պետական մարմինների կողմից որևէ բացատրություն դրան չէր տրվել:
- Նախորդ ռազմավարության իրականացման ողջ ընթացքում այդպես էլ չմշակվեց և չներդրվեց հակակոռուպցիոն միջոցառումների մոնիտորինգի ցուցանիշների համակարգ:
- Չիրականացվեցին նաև լուրջ ուսումնասիրություններ հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի կոռուպցիոն հանցագործությունների և երևույթների բացահայտման բաղադրիչի վերաբերյալ:
- Ինչպես և նախորդ երկու ռազմավարությունների և նրանց իրականացման միջոցառումների ծրագրերի մշակման ժամանակ, այս դեպքում ևս չիրականացվեց

²⁰Այս և հետագա բաժիններում առկա հիմնախնդիրները ներկայացված են 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ:

ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի ֆինանսական գնահատումը: Արդյունքում՝ զգալի թվով միջոցառումներ չիրականացվեցին, դրանցից բխող արդյունքներ չստացվեցին և ռազմավարությամբ սահմանված խնդիրներ մնացին չլուծված:

- Ինչպես և Նախորդ ռազմավարությունների դեպքում, այս անգամ ևս հենց սկզբից այն ժամանակվա իշխանություններն իրենց հայացքներն ուղղեցին դոկտրական աջակցության վրա, և ինչպես դա եղավ Նախորդ դեպքերում, այդ աջակցությունը շատ անբավարար էր և չէր տրվում ժամանակին: Դոկտրական աջակցության վրա հույս դնելը նշանակում էր, որ Նախորդ իշխանություններն իրականում իրենց չէին տեսնում որպես դրա իրականացման իրական պատասխանատուներ, որն էլ իր հերթին նշանակում էր, որ նրանք չունեին իրական քաղաքական կամք՝ պայթարելու կոռուպցիայի դեմ:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. հակակոռուպցիոն Նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի վերջնական տարբերակը պատրաստելիս իրականացնել առկա կոռուպցիոն ռիսկերի, հանրային կարծիքի ուսումնասիրություններ, ինչպես նաև կարիքների գնահատում և հաշվի առնել դրանց արդյունքները.
2. փոփոխություններ մտցնել «Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովի մասին» ՀՀ օրենքում՝ նպատակ ունենալով ավելի անկողմնակալ և թափանցիկ դարձնել Հանձնաժողովի անդամների ընտրությունը.
3. Նոր ռազմավարությունը և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագիրը մշակելիս որպես առաջնահերթություններ պետք է սահմանվեն.
 - արդյունավետ և իրատեսական մոնիտորինգային ցուցանիշների համակարգի և դրանց չափման մեթոդաբանության ստեղծումը,
 - հակակոռուպցիոն ինստիտուցիոնալ համակարգի կոռուպցիոն հանցագործությունների և երևույթների բացահայտման բաղադրիչի ներառումը Նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրում,
 - Նոր ռազմավարությունը և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագիրը պետք է հիմնված լինեն դրանց կարիքների իրատեսական ֆինանսական գնահատման վրա: Դրա համատեքստում պետք է նաև իրատեսորեն գնահատվի դոկտրական աջակցության նշանակությունը ռազմավարության իրականացման գործում:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 2 - Հանրային իրազեկման բարձրացում և կրթություն

1. Ներգրավել քաղաքացիական հասարակությանը և ընդհանրապես հասարակությանը կոռուպցիայի վերաբերյալ իրազեկության բարձրացման մեջ:
2. Իրականացնել իրազեկության բարձրացում՝ հիմնված հաղորդակցության համընդգրկուն ռազմավարության վրա: Թիրախավորել գործողություններն այն ոլորտներում, որոնք առավել հակված են կոռուպցիայի և կիրառել բազմազան մեթոդներ և գործողություններ, որոնք հարմարեցված են յուրաքանչյուր թիրախային խմբին:
3. Տրամադրել բավարար միջոցներ իրազեկության բարձրացման միջոցառումներին, գնահատել դրանց արդյունքներն ու ազդեցությունը և համապատասխանաբար պլանավորել իրազեկության բարձրացման հաջորդ փուլը:
4. Նախատեսել հակակոռուպցիոն կրթություն կրթական գործընթացի տարբեր փուլերում:

ԱՌԱՋՆԹԱՑՈՒ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Քանի որ մինչև 2018թ. ավարտը նոր հակակոռուպցիոն ռազմավարությունը և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագիրը դեռևս ընդունված չէին, սույն հանձնարարականի կատարման ուղղությամբ որևէ քայլեր չէին ձեռնարկվել:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆՆԴԻՐՆԵՐԸ

Ինչպես արդեն նշվել էր նախորդ բաժնում, ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի՝ Հայաստանի 4-րդ փուլի միակ հանձնարարականի կատարումը կարող է սկսվել միայն հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի ընդունումից հետո, ինչն, ինչպես արդեն նշվել էր, 2018թ.-ին տեղի չէր ունեցել: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ այստեղ բերված են այս բաղադրիչի հետ կապված այն հիմնախնդիրները, որոնք առկա էին նախորդ ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի կատարման ժամանակ և որոնք նոր իշխանությունները պետք է նկատի ունենան նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի այս բաղադրիչը կյանքի կոչելու դեպքում: Այդ հիմնախնդիրներն էին.

- պետական համապատասխան մարմինների կողմից հակակոռուպցիոն իրազեկման պրոակտիվ, կանոնավոր և լավ մշակված քարոզարշավների բացակայությունը,
- եղած քարոզարշավների դեպքում դրա ազդեցության գնահատման բացակայությունը,

- նախորդ ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրում հակակոռուպցիոն կրթության և իրազեկության բարձրացման վերաբերյալ դրույթների բացակայությունը:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. հակակոռուպցիոն նոր ռազմավարության և նրա իրականացման միջոցառումների ծրագրի մեջ պարտադիր կերպով ներառել հակակոռուպցիոն կրթության և իրազեկության բարձրացմանն ուղղված դրույթներ և միջոցառումներ և մշակել գործուն և արդյունավետ մեխանիզմներ դրանք կիրարկելու նպատակով.
2. հակակոռուպցիոն իրազեկման պրոակտիվ քարոզարշավների անցկացումը, մշակումը և դրա ազդեցության հետագա գնահատումը դարձնել պետական մարմինների գործունեության բաղկացուցիչ մասը:

ԳՈՒՅՔԻ, ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԵՎ ՇԱՅԵՐԻ ՀԱՅՏԱՐԱՐԱԳՐԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

S324 Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 11 - Գույքի հայտարարագրեր

1. Օրենքով նախատեսված կարգով տրամադրել գույքի հայտարարագրերի պարբերական, անկողմնակալ, հետևողական և օբյեկտիվ ստուգում ու դրան հաջորդող համապատասխան գործողություններ կատարել՝ ուշադրություն դարձնելով բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց:
2. Ապահովել էլեկտրոնային եղանակով հայտարարագրերի համակարգի միջոցով բացահայտված ենթադրյալ խախտումների մասով հետագա գործողությունների կատարումը:
3. Ապահովել, որ ստուգման համար պատասխանատու մարմինը կարողանա ստանալ ամբողջ տեղեկատվությունը և հանրային գործակալությունների կողմից վարվող տվյալների շտեմարաններն ու գործիքները, որոնք անհրաժեշտ են իր մանդատն ամբողջությամբ իրականացնելու համար:

ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիր

Միջոցառում 16 – Հանրային ծառայողների ու պաշտոնատար անձանց ակտիվների ու շահերի հայտարարագրման (ֆինանսական բացահայտման) համակարգի բարելավում

Միջոցառում 17 – Հայտարարագրման գործընթացի թափանցիկության ու մատչելիության բարձրացում՝ օրենքում ամրագրելով ստուգված հայտարարագրերի վերաբերյալ հրապարակային պարզաբանումներ կամ բացատրություններ ներկայացնելու ընթացակարգերը

ԱՌԱՋՆԹԱՑՈՒ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

«Հանրային ծառայության մասին» 2018թ. մարտի 23-ի ՀՀ օրենքով գույքի և եկամուտների հայտարարագրման տվյալներում վերացվել են արժեքային առանձին շեմերը հայտարարատու պաշտոնատար անձի ընտանիքի անդամների համար և միասնականացվել են հայտարարագրման ենթակա տվյալների շրջանակը հայտարարատու պաշտոնատար անձի և ընտանիքի բոլոր անդամների մասով, հայտարարատու պաշտոնատար անձանց համար նախատեսվել է շահերի հայտարարագրման նոր ինստիտուտ: Հայտարարագրման այս նոր բարելավված կարգավորումները ուժի մեջ պետք է մտնեն 2019թ. հունվարի 1-ից, սակայն դրանք 2018թ.-ին չիրականացվեցին, քանի որ 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ այդպես էլ չձևավորվեց Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը²¹:

2018 թվականի ապրիլի 10-ից ուժի մեջ են մտել օրենքի 9-15-րդ հոդվածները, որոնցով կարգավորվում են հանձնաժողովի անդամներին ներկայացվող պահանջները, հանձնաժողովի կազմավորման, մրցույթի անցկացման և մրցույթում հաղթողների ցուցակն Ազգային ժողով ներկայացնելու հետ կապված հարաբերությունները, սակայն մինչ օրս Հանձնաժողովը չի կազմավորվել: Միաժամանակ, «Հանրային ծառայության մասին» 2018 թվականի օրենքը գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրման կարգավորումները զրեթե ամբողջությամբ պայմանավորել է Հանձնաժողովի կազմավորմամբ²²:

2018թ. նոյեմբերի 23-ին «Բաց կառավարման գործընկերություն» նախաձեռնության շրջանակներում մեկնարկել է Հայաստանի Հանրապետության գործողությունների չորրորդ ծրագիրը՝ ՀՀ Կառավարության 15 նոյեմբերի 2018 թվականի N 1307 - L որոշմամբ, որի հանձնառություններից մեկը վերաբերում է բարձրաստիճանի պաշտոնատար անձանց գույքի, եկամուտների և փոխկապակցված անձանց հայտարարագրերի էլեկտրոնային համակարգի կատարելագործմանը:²³

²¹ «Հակակոռուպցիոն օրակարգ Հայաստանի համար» ԹԻՀԿ, 2019. <https://transparency.am/hy/publications/view/250>

²² <https://www.panorama.am/am/news/2019/03/07/%D4%B7%D5%A9%D5%AB%D5%AF%D5%A1%D5%B5%D5%AB-%D5%B0%D5%A1%D5%B6%D5%B1%D5%B6%D5%A1%D5%AA%D5%B8%D5%B2%D5%B8%D5%BE/2082773>

²³ https://www.ogp.am/u_files/file/OGP_AP_2018_2020_ARM.pdf

Դեռևս 2017 թվականի հունիսի 9-ին ընդունված հակակոռուպցիոն փաթեթով հայտարարագրման պահանջների խախտման համար սահմանվել էր վարչական (ՀՀ ՎԻՎ օրենսգրքի հոդված 169.28) և քրեական (ՀՀ ՔՕ հոդվածներ 314.2 և 314.3) պատասխանատվություն:

ԱՌԿԱ ԶԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Փոխկապակցված անձանց շրջանակը խիստ սեղմ է: Հայտարարագիր ներկայացնող պաշտոնատար անձին փոխկապակցված ոչ բոլոր անձինք են համարվում հայտարարագիր ներկայացնող սուբյեկտ:
- Ակնհայտ է, որ Հայաստանում գործող ամուր ընտանեկան կապերի պարագայում քիչ հավանական է, որ պաշտոնատար անձինք չեն օգտագործի կապերը օրենքի բացերը, և իրենց իրական գույքը և եկամուտները թաքցնելու նպատակով՝ չեն գրանցի հայտարարագրում չնշվող փոխկապակցված անձանց անունով:
- Օրենսդրորեն նախատեսված չէ պաշտոնավարումը դադարեցնելուց հետո գույքի և եկամուտների հայտարարագիր ներկայացնելու պահանջ:
- Գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրման համակարգը մասնատված է: Հայտարարագրման համակարգից դուրս են մնացել ոչ առևտրային և պետական մասնակցությամբ առևտրային կազմակերպությունների ղեկավար պաշտոնյաները, ավագանու անդամները, որոնք ապահովում են հանրային ծառայության բավականին մեծ հատվածի գործունեությունը²⁴:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ընդլայնել հայտարարատու պաշտոնատար անձանց շրջանակը.
2. մեկ մարմնի ներքո միավորել հանրային պաշտոնյաների ու ծառայողների, պատգամավորության և ավագանու անդամի թեկնածուների, կուսակցությունների գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրման համակարգերը.
3. վերանայել հայտարարագրման ենթակա տվյալների շրջանակը՝ ստեղծելով հնարավորություն վերլուծության գործընթացում ի հայտ բերելու «ապօրինի հարստացման» անհամապատասխանությունները.
4. առավել թափանցիկ դարձնել հրապարակման ենթակա տվյալների ցանկը (նվիրատուների անունները/անվանումները, եկամուտ վճարողների անունները/անվանումները, գույքի գտնվելու վայրը և այլն)՝ ապահովելով հանրության կողմից կոռուպցիայի կանխարգելման և բացահայտման արդյունավետությունը.
5. պաշտոնավարումից հետո հնարավոր շահերի բախման կամ ազդեցության գործադրման ռիսկերի նվազեցման նպատակով պետք է սահմանել պաշտոնավարումը դադարեցրած հանրային ծառայողի գույքի, եկամուտների, և շահերի հայտարարագիր ներկայացնելու առնվազն 3 տարվա պարտավորություն:

²⁴«Հակակոռուպցիոն օրակարգ Հայաստանի համար» ԹԻՀԿ, 2019. <https://transparency.am/hy/publications/view/250>

ՇԱՀԵՐԻ ԲԱԽՈՒՄ ԵՎ ԱՅԼ ՍԱՀՄԱՆԱՓՈՒՄՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀ24 Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 10 - Շահերի բախում

1. Խթանել շահերի բախմանն առնչվող կանոնների գործնականում կիրառումը պատասխանատու հիմնարկների կողմից, այդ թվում՝ հանրային գործակալություններում էթիկայի հանձնաժողովների և բարեվարքության հարցերով մասնագետների կողմից:
2. Բարձրացնել իրազեկության մակարդակը և նոր կարգավորումների վերաբերյալ վերապատրաստման դասընթացներ անցկացնել հանրային ծառայողների համար՝ իրականացմանը նպաստելու համար: Տրամադրել անհրաժեշտ ուղղորդում այս կանոնները գործնականում կատարելու վերաբերյալ:

ՀՀ հակակոռուպցիոն

ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիր

Միջոցառում 13 - Շահերի բախումը կանխարգելող գործնականորեն կիրառելի կառուցակարգերի և օրենսդրական դաշտի ձևավորում

Միջոցառում 14 - «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագծի մշակում և ընդունում

Միջոցառում 15 - Էթիկայի հարցերով պահանջների պահպանման նկատմամբ վերահսկողություն և հսկողություն իրականացնող օղակներին հանրային ծառայության առանձին ոլորտներում շահերի բախման, անհամատեղելի գործունեության և այլ սահմանափակումների բացահայտման գործառույթների վերապահում

ԱՌԱՋՆԵԹԱՑԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

«Հանրային ծառայության մասին» 2018թ. մարտի 23-ի ՀՀ օրենքով ընդլայնվել է շահերի բախման իմաստով փոխկապակցված անձանց շրջանակը՝ պաշտոն զբաղեցնող անձի ամուսինը, պաշտոն զբաղեցնող անձի կամ նրա ամուսնու զավակը, ծնողը, քույրը, եղբայրը, պապը, տատը, թոռը, մորաքույրը, հորաքույրը, հորեղբայրը, մորեղբայրը, քրոջ, եղբոր զավակները, պաշտոն

զբաղեցնող անձի մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր, մորեղբոր զավակները, քրոջ, եղբոր, զավակի ամուսինները:

Ներդրվել են շահերի բախման իրավիճակների կառավարման կառուցակարգեր, որոնց համապատասխան՝ մասնավոր շահի առաջացման դեպքում պաշտոն զբաղեցնող անձը պարտավոր է իր վերադաս անձին կամ անմիջական ղեկավարին (եթե վերադաս կամ անմիջական ղեկավար ունի) ներկայացնել գրավոր հայտարարություն շահերի բախմանը վերաբերող հանգամանքների մասին, որը ենթակա է քննարկման անհապաղ: Վերադաս անձը կամ անմիջական ղեկավարը ձեռնարկում է կամ առաջարկում է ձեռնարկել իրավիճակի լուծմանն ուղղված քայլեր:

Վերադաս կամ անմիջական ղեկավար չունեցող պաշտոն զբաղեցնող անձանց մասով սահմանվել է նրանց իրավունքը գրավոր հայտարարություն ներկայացնել Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովին, որն առաջարկում է ձեռնարկել իրավիճակի լուծմանն ուղղված քայլեր, այդ թվում՝ հանդես գալ կոնկրետ իրավիճակում շահերի առկայության մասին հայտարարությամբ:

Օրենքով սահմանվել է վերադաս կամ անմիջական ղեկավար չունեցող պաշտոն զբաղեցնող անձի պարտականությունը շահերի բախման իրավիճակի հարցով, որի առկայությունը արձանագրվել է եզրակացությամբ, ներկայացնելու հրապարակային պարզաբանում: Այն հրապարակվելու է այն մարմնի կայքէջում, որտեղ անձը պաշտոն է զբաղեցնում:

Պատգամավորի, դատավորի, Բարձրագույն դատական խորհրդի անդամի, դատախազի, քննիչի շահերի բախման կարգավորումները սահմանված են ոլորտային օրենքներով»²⁵:

Զանի որ 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ այդպես էլ չձևավորվեց Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովը, «Հանրային ծառայության մասին» ՀՀ օրենքի 33-րդ հոդվածը, որը վերաբերվում է շահերի բախմանը, 2018թ.-ին չկիրառվեց:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Շահերի հայտարարագրումը չի տարածվում բոլոր հանրային պաշտոնյաների խմբերի վրա:
- Դրանցում ներառված տվյալները բավարար չեն իրական սեփականատերերի բացահայտման, ընտանիքի անդամների, մերձավոր ազգակցությամբ և խնամիրությամբ կապված անձանց, ինչպես նաև այլ անձանց հետ կնքված պայմանագրերի և այլ սահմանափակումների խախտումների բացահայտման համար:
- Սահմանված են շահերի հայտարարագրման արժեքային շեմեր, որոնք հիմնավորված չեն:

²⁵ <https://www.panorama.am/am/news/2018/03/30/%D5%87%D5%A1%D5%B0%D5%A5%D6%80%D5%AB-%D5%A2%D5%A1%D5%AD%D5%B4%D5%A1%D5%B6-%D5%B6%D5%B8%D6%80-%D5%AF%D5%A1%D6%80%D5%A3%D5%A1%D5%BE%D5%B8%D6%80%D5%B8%D6%82%D5%B4%D5%B6%D5%A5%D6%80/1927097>

- Շահերի հայտարարագիրը չի պարունակում տվյալներ որպես պետության ներկայացուցիչ հանրային պաշտոնյայի կողմից ստորագրված պայմանագրերի վերաբերյալ, ինչպես նաև՝ «պաշտոնից ազատվելուց հետո մեկ տարվա ընթացքում» այլ գործատուի մոտ կամ կազմակերպությունում աշխատանքի ընդունման վերաբերյալ:
- Կանոնակարգված չեն հանրային պաշտոնյայի ու ծառայողին ներկայացվող մի շարք այլ սահմանափակումներ ու արգելքներ, օրինակ՝ քաղաքական պաշտոն զբաղեցնողների ներգրավումը կրթական հաստատությունների հոգաբարձուների խորհուրդներում:
- «Հանրային ծառայության մասին օրենքը» շահերի հայտարարագրման ներքո նախատեսում է պետական պաշտոն զբաղեցնող անձի և նրա ընտանիքի անդամի մասնակցությամբ կազմակերպությունների պետական ու համայնքային գնումների պայմանագրերի վերաբերյալ տեղեկատվության հայտարարագրում, մինչդեռ նույն օրենքով չի նախատեսվում սահմանափակում կամ արգելք հանրային պաշտոնյայի ու ծառայողի կողմից պետական և համայնքային բյուջեից ֆինանսավորվող ծրագրերի գնումների գործընթացում տվյալ կազմակերպության հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց և նրանց ընտանիքի անդամների մասնակցությամբ ընկերություններին գնումների գործընթացին մասնակցելու վերաբերյալ:
- ՀՀ օրենսդրությունն արգելում է հանրային պաշտոնյաներին զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեությամբ, մինչդեռ կան պաշտոնյաներ, որոնք գալիս են մասնավոր հատվածից և պաշտոններ զբաղեցնելուն զուգահեռ շարունակում իրենց ձեռնարկատիրական գործունեությունը՝ երբեմն ընկերությունները գրանցելով ընտանիքի անդամների անունով: Հայաստանում ներկայումս չկա օրենսդրական պահանջ՝ բացահայտել ընկերությունների իրական սեփականատերերին (այդ թվում՝ քաղաքական ազդեցություն ունեցող անձանց):²⁶

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. շահերի բախման հայտարարագրերում լրացնել հանրային պաշտոնյաների ու ծառայողների անհամատեղելիության և այլ սահմանափակումների պահանջները՝ ստեղծելով հնարավորություն բացահայտելու սահմանափակումների առերևույթ խախտումները, ինչը հնարավորություն կտա կոռուպցիայի կանխարգելման մարմնին ունենալու գործնականում կիրառելի գործիքակազմեր և մշակելու դրանց կիրարկման ընթացակարգեր հանրային ծառայության ոլորտային էթիկայի հանձնաժողովների ու օրինավորության/բարեվարքության հարցերով պատասխանատուների համար:
2. անհրաժեշտ է զուգահեռ փոփոխություններ անել առնչվող այլ իրավական ակտերում և սինքրոնացնել սահմանափակումները:

²⁶«Հակակոռուպցիոն օրակարգ Հայաստանի համար» ԹԻՀԿ, 2019. <https://transparency.am/hy/publications/view/250>

ԱՉԴԱՐԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

S324 Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 13 - Ազդարարում

1. Սահմանել պարզ ընթացակարգեր միտված՝ ազդարարների զեկույցների ներկայացմանը, ստուգմանը և հետադարձ կապ, ինչպես նաև տրամադրել պաշտպանություն և ապահովել դրանց իրականությունում գործադրումը:
2. Շարունակել իրազեկել ազդարարման եղանակների և պաշտպանության մեխանիզմների մասին՝ ազդարարման խրախուսման համար:
3. Ապահովել ՏՏ վերաբերելի համակարգի պատշաճ գործունեություն և իրական կյանքում անանունության պահպանությունը:

ԱՌԱՋՆԹԱՑԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2018թ.-ի ընթացքում վերաբերելի փոփոխություն տեղի է ունեցել կապված միայն անանուն ազդարարման էլեկտրոնային հարթակի գործարկման ժամկետի հետ: Այսպես, այն պետք է ստեղծվեր մինչև 2018թ.-ի հուլիսի 1-ը, իսկ 2018թ.-ի հուլիսի 12-ի փոփոխությամբ, այդ ժամկետը երկարաձգվեց մինչև 2019թ.-ի հունվարի 1-ը: Այնուամենայնիվ, իրականության մեջ էլեկտրոնային հարթակն այդպես էլ չստեղծվեց 2018թ.-ի ընթացքում:

Համաձայն S324-ի ՀՀ արդարադատության նախարարությունը անց է կացրել փոքր ընտրանքով (200 հոգի) հարցախույզ, համաձայն որի հարցվածների 88.5 տոկոսը ընդհանրապես տեղյակ չեն եղել ազդարարման համակարգի մասին²⁷: Համաձայն Նույն հարցախույզի 86 տոկոսը ականատես է եղել կոռուպցիոն դեպքի, բայց միայն այդ 86-ից 4 տոկոսն է, որ քայլեր է ձեռնարկել դրանք վեր հանելու ուղղությամբ:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքը չի տարածվում մասնավոր հատվածի կազմակերպությունների վրա:
- Ազդարարների հետ փոխկապակցված անձանց կապակցությամբ առկա չեն գործուն արդյունավետ իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմներ:

²⁷<https://www.oecd.org/corruption/acn/OECD-ACN-Armenia-4th-Round-Monitoring-Report-July-2018-ENG.pdf> , էջ 56

- Ազդարարման և ազդարարների հանդեպ բացասական կարծրատիպերի առկայություն հասարակության շրջանում:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքով տրամադրվող իրավակարգավորումները տարածել մասնավոր հատվածի ազդարարների հանդեպ ևս.
2. ազդարարների հետ փոխկապակցված անձանց համար սահմանել գործուն և արդյունավետ կառուցակարգեր, ազդարարի պատճառով հնարավոր վնասակար գործողություններից պաշտպանելու համար.
3. հարկավոր է ձեռնարկել միջոցներ հերոսացնելու ազդարարների կերպարը և խթանելու ազդարարումը, օրինակ՝ ազդարարման և ազդարարների հաջողված օրինակների լուսաբանման և տարածման միջոցով:

ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱԶՈՒԹՅԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 21 - Քրեական իրավունք

1. Անհապաղ ներդնել կոռուպցիոն իրավախախտումների համար իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ենթարկելու ինստիտուտը՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան:

2. Իրավապահ մարմիններին հնարավորություն տալ արդյունավետորեն իրականացնելու կոռուպցիոն այն գործերի դատական հետապնդումը, որոնցում իրավաբանական անձինք են ներգրավված²⁸:

3. Ապահովել, որ պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահման հետ կապված իրավախախտումների տարր հանդիսացող «Էական վնաս» հասկացությունը համապատասխանի իրավական որոշակիության պահանջներին:

²⁸ՏՀԶԿ Ստամբուլյան հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի մոնիթորինգի չորրորդ փուլի վեաբերյալ գեկույց.
<https://transparency.am/files/news/1536323971-0-866030.pdf>

4. Վերլուծել ապօրինի հարստացման մասին Նոր դրույթների կիրառման գործելակերպը և այդ վերլուծության արդյունքների հիման վրա, անհրաժեշտության դեպքում, հայտնաբերված թերությունները վերացնելուն ուղղված փոփոխություններ կատարել:

5. Ապահովել կոռուպցիայի վերաբերյալ գործերով պատժամիջոցների համաչափության սկզբունքը:

Չանձնարարական 22 - Կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտումը և քննությունը

Շարունակել ընդլայնել վստահելի տեղեկատվության տարբեր աղբյուրների և վերլուծական գործիքների օգտագործումը՝ կոռուպցիոն գործերի քննության հարցը դիտարկելու համար: Վիճակագրություն վարել կոռուպցիոն իրավախախտումների բացահայտման աղբյուրների մասին:

1. Շարունակել ընդլայնել վստահելի տեղեկատվության տարբեր աղբյուրների և վերլուծական գործիքների օգտագործումը՝ կոռուպցիոն գործերի քննության հարցը դիտարկելու համար: Վիճակագրություն վարել կոռուպցիոն իրավախախտումների բացահայտման աղբյուրների մասին:

2. Միջազգային չափանիշներին համահունչ՝ վերացնել կոռուպցիոն իրավախախտումների և ֆինանսական բնույթի այլ հանցագործությունների քննության ու հետապնդման նպատակով ֆինանսական հաստատություններից ֆինանսական տեղեկությունների հասանելիության՝ առկա սահմանափակումները:

3. Ապահովել ակտիվների մասին հայտարարագրերին, հարկային, մաքսային, ամուսնության, ծննդյան, ճանապարհորդությունների և այլ պետական տվյալների բազաներ իրավապահ մարմինների արդյունավետ էլեկտրոնային մուտքը:

4. Ստեղծել բանկային հաշիվների կենտրոնացված ռեեստր, որը կներառի հաշիվների շահառու սեփականատերերի մասին տեղեկություններ, և այն հասանելի դարձնել քննչական մարմինների համար՝ ապահովելով տվյալների պաշտպանությունը:

5. Դիտարկել այնպիսի չափորոշիչներ մշակելու հարցը, որոնցով որոշ չափով կսահմանափակվի Գլխավոր դատախազի՝ գործերը փոխանցելու բացառիկ լիազորությունը:

6. Բարելավել իրավապահ մարմինների և կոռուպցիոն իրավախախտումների կանխարգելման, բացահայտման, քննության և հետապնդման համար պատասխանատու՝ պետական իրավասու մարմինների միջև համագործակցությունը և գործողությունների համաձայնեցումը:

7. Ապահովել, որ պետական պաշտոնատար անձանց ներգրավմամբ կատարված փողերի լվացման գործերի կամ այն գործերի քննությունը, որոնցով նախորդող իրավախախտումները կոռուպցիոն բնույթ են կրել, համապատասխանաբար համակարգվեն կոռուպցիոն գործերին առնչվող քննիչների և դատախազների կողմից:

8. Չարգացնել քննիչների և դատախազների՝ ֆինանսական քննություն իրականացնելու և փաստական հանգամանքներն օգտագործելու կարողությունները, խրախուսել տեղի կամ արտասահմանում մասնագիտացված փորձագիտական ներուժն ու օգտագործել կոռուպցիոն իրավախախտումները բացահայտելու և քննելու նպատակով տվյալներ հավաքելու ու

վերլուծելու, կոռուպցիային առավել հակված ոլորտները հայտնաբերելու համար SS համակարգեր:

9. Մշակել կաշառակերության հետ կապված իրավախախտումների, որոնց դեպքում կաշառքն ընդամենը առաջարկվել կամ խոստացվել է, ինչպես նաև ազդեցությունը շահադիտական նպատակներով օգտագործելու և ապօրինի հարստացման դեպքերի բացահայտման, քննության ու հետապնդման մասին ուղեցույցներ:

10. Դիտարկել համագործակցության վերաբերյալ մինչդատական համաձայնագրերի մասին օրենսդրության, դրա կիրարկման ռազմավարությունների և ուղեցույցների մշակումն ու ընդունումը:

11. Խրախուսել միջազգային համագործակցության տարբեր արդիական ու ոչ պաշտոնական ձևերի կիրառումը և առավել շահավետ կիրառել համագործակցության հասանելի մեխանիզմները՝ միջազգային և տարածաշրջանային կազմակերպությունների հովանու ներքո:

12. Հավաքել և վերլուծել տվյալներ կոռուպցիոն գործերի քննության և հետապնդման ժամանակ միջազգային համագործակցության հասանելի մեխանիզմների գործնական կիրառման մասին, բացահայտել համագործակցության համապատասխան մարտահրավերները, և դրանց դիմակայելու համար անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել:

Հանձնարարական 23 - Իրավակիրառ պրակտիկան

1. Մեծացնել հասարակության լայն շրջանակներում արձագանք գտած և խրթին կոռուպցիոն գործերը բացահայտելուն, քննելուն և հետապնդելուն ուղղված ջանքերը, հատկապես նպատակային և նախաձեռնողական ձևով օգտագործելով ֆինանսական հետախուզության, անանուն հաղորդումների, ազդարարների տրամադրած տեղեկությունները և իրավակիրառության այլ միջոցներ՝ հիմնական ուշադրությունը սևեռելով բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց, հանրային կառավարման համակարգին և տնտեսության հիմնական ռիսկային ոլորտներին:

2. Հավաքել և վերլուծել կոռուպցիոն գործերի մասին տվյալներ՝ բացահայտված, քննված և հետապնդված կոռուպցիոն գործերի տեսակներում նկատվող միտումները հայտնաբերելու համար, պարզել առաջացող գործնական մարտահրավերները և դրանց դիմակայելու եղանակները, այդ թվում՝ կոռուպցիոն իրավախախտումների նոր տեսակների քննության և հետապնդման եղանակները:

3. Կոռուպցիոն բնույթի իրավախախտումների մասին քրեական վիճակագրությունը լրացնել առգրավված և բռնագրավված գույքի մասին տվյալներով:

Հանձնարարական 24 - Կոռուպցիայի դեմ պայքարում ներգրավված իրավապահ մարմինները

1. Շարունակել զարգացնել կոռուպցիայի դեմ պայքարի հնարավորությունները՝ կոռուպցիայի դեմ պայքարում ներգրավված իրավապահ մարմինների կառուցվածքային, գործառույթային և ֆինանսական անկախությունն ապահովելու և երաշխավորելու միջոցով:

2.Ներդնել արդյունավետ մեխանիզմներ հիերարխիկ ճնշման տարբեր ձևերը և կոռուպցիային առնչվող գործերի քննության և քրեական հետապնդման նկատմամբ անհարկի միջամտությունը կանխելու նպատակով:

3.Ներդնել մասնագիտացված հակակոռուպցիոն մարմինների ղեկավարների մրցունակ և թափանցիկ, արժանիքների վրա հիմնված ընտրության համակարգ:

4.Կոռուպցիայի դեմ պայքարի համար պատասխանատու իրավապահ հաստատությունները զինել համապատասխան ռեսուրսներով և դրանց անձնակազմերին ապահովել շարունակական, կարիքներին համապատասխան վերապատրաստման դասընթացներով՝ հատկապես ազդարարների և գույքի հայտարարագրերի հետ կապված հարցերի վերաբերյալ:

ՄԱԿ-ի Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա

Մարտահրավեր 3.

ՀՀ քրեական օրենսգրքի 308-րդ հոդվածի [Օտարերկրյա պաշտոնատար անձանց և միջազգային կազմակերպությունների պաշտոնատար անձանց սահմանումը] համապատասխանեցում Կոնվենցիայի հոդված 2(բ)-ի հետ (ՄԱԿԿԴԿ հոդված 16 (2))

ԳՐԵԿՈ

Հանձնարարական 14՝ բարեփոխել դատախազների պաշտոնների համալրման և առաջխաղացման ընթացակարգերը, այդ թվում՝

i) բարձրացնելով Որակավորման հանձնաժողովում որոշումների ընդունման գործընթացի թափանցիկությունը, սահմանափակելով գլխավոր դատախազի հայեցողական լիազորությունները և պահանջելով նրանից տալ իր որոշումների գրավոր հիմնավորումները և

ii) թույլ տալով չընտրված թեկնածուներին բողոքարկել դատարան՝ կոնկրետ և ճշգրիտ իրավական դրույթների հիման վրա:

Հանձնարարական 15՝ իրականացնել նպատակաուղղված քաղաքականություն՝ դատախազների նկատմամբ անհարկի ներգործությունը, ինչպես նաև դատախազական ծառայությունում շահերի բախումը և կոռուպցիան կանխարգելելու համար, ինչը ներառում է՝

i) բոլոր դատախազների համար պարբերական բնույթ կրող պարտադիր վերապատրաստումների անցկացում՝ էթիկայի և վարքագծի, անկողմնակալության ու անկախության, շահերի բախումը և կոռուպցիան կանխարգելելու վերաբերյալ, և

ii) դատախազական ծառայությունում գաղտնի խորհրդատվության տրամադրում՝ i մասում նշված ոլորտների վերաբերյալ դատախազներին խորհրդատվություն տրամադրելու և նրանց իրազեկության մակարդակը բարձրացնելու նպատակով:

Չանձնարարական 16՝ հետագայում մշակել պատգամավորների, դատավորների և դատախազների կողմից նվերներ ընդունելու նկատմամբ կիրառվող կանոններ, որպեսզի հնարավոր լինի տալ այնպիսի հստակ սահմանումներ, որոնք կընդգրկեն ցանկացած օգուտ, այդ թվում՝ բնաիրային օգուտներն ու փոխկապակցված անձանց տրամադրվող օգուտները, ներմուծել ստացված նվերների մասին վերահսկողություն իրականացնող համապատասխան մարմին հայտնելու պահանջ, իսկ դատավորներին առնչվող հատուկ դեպքում՝ նվազեցնել գործող այն շեմերը, որոնց դեպքում պահանջվում է հայտնել նվերների մասին:

Չանձնարարական 17՝ կատարելագործել պատգամավորների, դատավորների և դատախազների նկատմամբ կիրառվող՝ գույքի հայտարարագրերի գործող համակարգը՝ օրենքում սահմանելով հրապարակման ենթակա տվյալների ցանկը և բացառելով միայն այն տվյալների հրապարակումը, որոնց գաղտնիության պահպանումն անհրաժեշտ է՝ անձնական կյանքի անձեռնմխելիության նկատառումներից ելնելով, և ընդլայնել հայտարարագրման համակարգի կիրառման շրջանակը, որպեսզի հնարավոր լինի ընդգրկել բոլոր դատախազներին:

Չանձնարարական 18 ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ ապահովելու համար պատգամավորների, դատավորների և դատախազների նկատմամբ կիրառվող՝ գույքի հայտարարագրման վերաբերյալ կանոնների արդյունավետ հսկողությունը և կատարման ապահովումը՝ մասնավորապես ամրապնդելով Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի գործունեության անկախությունը, դրան վերապահելով ներկայացված հայտարարագրերը մանրակրկիտ կերպով ստուգելու, խախտումների դեպքերը ուսումնասիրելու, վարույթ հարուցելու և կանոնների խախտման դեպքում արդյունավետ, համաչափ և տարհամոզիչ պատասխանատվության միջոցներ կիրառելու հստակ մանդատ, լիազորություն և բավարար ռեսուրսներ:

ՅՅ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիր

Միջոցառում 46 - Կոռուպցիոն բնույթի իրավախախտումների համար պաշտոնատար անձանց պատասխանատվության գործող տեսակների վերաբերյալ վերլուծության իրականացում՝ համադրելով միջազգային փորձի հետ

Միջոցառում 48 - Կոռուպցիոն բնույթի իրավախախտումների բնության արդյունավետությունն ապահովող կառուցակարգերը գործարկելուն ուղղված միջոցառումների ծրագրի մշակում և իրականացում

Միջոցառում 49 – Կոռուպցիոն քրեական գործեր քննող նախաքննական մարմինների ենթակայությունը հստակ տարանջատելու հնարավորության և նպատակահարմարության վերաբերյալ առաջարկության ներկայացում

Միջոցառում 50 - Կոռուպցիոն հանցագործությունների քննության, ինչպես նաև դրանց նկատմամբ հսկողության իրականացման՝ գիտականորեն հիմնավորված և միասնական մեթոդիկայի մշակում

Միջոցառում 52 - Կոռուպցիայի դեմ պայքարող մարմինների նկատմամբ հանրային վստահությունը բարձրացնելու և ամրապնդելու համար գործուն միջոցների ձեռնարկում

ԱՌԱՋՆԹԱՑՈՒ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2018թ. ապրիլի 9-ին ուժի մեջ մտավ «Դատախազության մասին» ՀՀ ներկա օրենքը, որն ԱԺ-ի կողմից ընդունվել էր 2017թ. նոյեմբերի 17-ին: Այդ օրենքն առաջին անգամ պարտավորեցրեց ՀՀ գլխավոր դատախազությանն իր պաշտոնական կայքէջում հրապարակել հանցագործությունների, այդ թվում նաև կոռուպցիոն բնույթի, վերաբերյալ վիճակագրության և այլ տեղեկատվություն²⁹: Այդ պահանջը սահմանված է օրենքի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում՝ համաձայն որի «Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազությունը յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև ապրիլի 1-ը, հրապարակում է հանցագործությունների քննության վերաբերյալ հաղորդում Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազության կայքէջում: Ըստ քննչական ենթակայության՝ հաղորդումը պետք է պարունակի տեղեկություններ նախորդ տարվա ընթացքում կատարված հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ, վիճակագրական տվյալներ, համեմատական վերլուծություններ և եզրահանգումներ: Կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկությունները, վիճակագրական տվյալները, համեմատական վերլուծությունները և եզրահանգումները ներկայացվում են առանձին»:

Հայաստանի Հանրապետության հակակոռուպցիոն ռազմավարության 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագրով նախատեսված 2018 թվականի միջոցառումների կատարման ընթացքի վերաբերյալ տարեկան ամփոփ հաշվետվության համաձայն 2018 թ. ընթացքում ԵԱՀԿ-ի հետ Համագործակցության արդյունքում մշակվել, դրնորների հետ քննարկվել և 2019 թվականի հունվարին մեկնարկել է համատեղ ծրագիր, որի շրջանակներում ԵԱՀԿ-ն աջակցելու է Կոռուպցիոն բնույթի իրավախախտումների քննության արդյունավետությունն ապահովող կառուցակարգերը գործարկելուն, այդ թվում հակակոռուպցիոն մասնագիտացված իրավապահ մարմին ստեղծելու գործընթացին: Հաշվետվության համաձայն՝ ԵԱՀԿ-ի աջակցությունն ուղղված կլինի նաև մարմնի իրավապահ հատվածի համար կարողությունների զարգացմանը և գործառնությունների իրականացման համար համապատասխան նախապայմանների ստեղծմանը:

²⁹Այդ պարտականությունը առկա չէր անկախացումից հետո Հայաստանում դատախազության մասին ընդունված նախորդ երկու օրենքներում, որոնք ընդունվել էին 1998 և 2007 թվականներին:

Միաժամանակ, ներկայումս քայլեր են ձեռնարկվել արդարադատության ոլորտում ընդգրկված մարմինների (դատարաններ, դատախազություն, քննչական մարմիններ, ոստիկանություն և այլն) համար միասնական էլեկտրոնային համակարգ ստեղծելու և գործարկելու ուղղությամբ:

ՀՀ արդարադատության նախարարության կողմից կայացված ուսումնասիրությունների արդյունքների, ինչպես նաև Թրանսփարենսի Ինթերնեշլ միջազգային կազմակերպության՝ ազդարարների պաշտպանության նմուշային սկզբունքների, ինչպես նաև մոդելային օրենքի հիման վրա մշակվել և ՀՀ ազգային ժողովի կողմից 2017 թվականի հունիսի 9-ին ընդունվել է «Ազդարարման համակարգի մասին» ՀՀ օրենքի և հարակից օրենքներում համապատասխան փոփոխություններ կատարելու մասին օրենքների նախագծերի փաթեթը: Միաժամանակ, օրենքի կիրարկման արդյունավետության ապահովման նպատակով մշակվել և ընդունվել են օրենքից բխող ենթաօրենսդրական ակտերը: Այսպես, 2018 թվականի մարտի 15-ին ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Ներքին և արտաքին ազդարարման դեպքում հաղորդումների հաշվառման և ձևակերպման օրինակելի ձևը, ինչպես նաև ազդարարին տրվող պաշտպանության միջոցների իրականացման ընթացակարգը սահմանելու մասին» N 272-Ն որոշումը: 2018 թվականի ապրիլի 12-ին ընդունվել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարության «Ազդարարման միասնական էլեկտրոնային հարթակի տեխնիկական նկարագիրը և վարման կարգը հաստատելու մասին» N 439-Ն որոշումը: Բոլոր պետական մարմիններում նշանակվել են ազդարարման պատասխանատուներ:

Միջոցառումների 52-րդ կետով նախատեսվում էր 2018թ.-ին կատարելագործել կոռուպցիոն բնույթի իրավախախտումների վիճակագրության վարման և հաշվետվությունների ներկայացման համակարգերը: 2018 թ. ուժի մեջ մտած «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ ՀՀ գլխավոր դատախազը յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև ապրիլի 1-ը, հրապարակում է հանցագործությունների քննության վերաբերյալ հաղորդում ՀՀ գլխավոր դատախազության կայքէջում: Հաղորդումը պետք է պարունակի տեղեկություններ նախորդ տարվա ընթացքում կատարված հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ, վիճակագրական տվյալներ, համեմատական վերլուծություններ և եզրահանգումներ: Ընդ որում՝ հաղորդումը կազմվելու համար նախաքննության մարմինները, ըստ քննչական ենթակայության, յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև փետրվարի 1-ը, Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազություն են ներկայացնում նախորդ տարվա ընթացքում կատարված հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկություններ և վիճակագրական տվյալներ: Նշված հաղորդումը լիովին արտացոլում է նախկինում հրապարակվող վիճակագրության բովանդակությունը: Ի տարբերություն վիճակագրությանը, հաղորդման մեջ նշվում են նաև նախորդ տարվա վիճակագրական տվյալները, ինչն ավելի դյուրին է դարձնում համեմատական վերլուծության իրականացումը:

2018 թվականի ապրիլին ուժի մեջ մտած «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն՝ Որակավորման հանձնաժողովը կազմված է ինն անդամից: Որակավորման հանձնաժողովի կազմի մեջ են մտնում արդարադատության ակադեմիայի ղեկավարը, գլխավոր դատախազի կողմից նշանակվող գլխավոր դատախազի մեկ տեղակալ, չորս դատախազ և երեք իրավաբան-գիտնական: Որակավորման հանձնաժողովը ղեկավարում է գլխավոր դատախազի տեղակալը:

Հանձնաժողովի անդամներն անկախ են: Նրանց գործունեության առնչությամբ որևէ միջամտություն արգելվում է: Բաց մրցույթների հայտարարությունները հրապարակվում են դատախազության կայքէջում: Որակավորման հանձնաժողովի կողմից կատարվող ընտրության արդյունքում հանձնաժողովը դատախազների թեկնածությունների ցուցակը տրամադրում է գլխավոր դատախազին, որն առաջադրում է թեկնածուներին: «Դատախազության մասին» օրենքի 38-րդ հոդվածը սահմանում է, որ թեկնածուն, որի դիմումը մերժվել է, կարող է երեք օրվա ընթացքում մերժման մասին որոշումը բողոքարկել դատարան: Ավելին, Որակավորման հանձնաժողովից դրական եզրակացություն ստացած, սակայն գլխավոր դատախազի կողմից՝ նշանակման ենթակա թեկնածությունների ցուցակում չընդգրկված թեկնածուները կարող են գլխավոր դատախազի այս որոշումը բողոքարկել դատական կարգով:

Բացակայում է թեկնածությունների համալրման ընթացակարգում Որակավորման հանձնաժողովի, ինչպես նաև գլխավոր դատախազի կողմից վերջնական որոշման հետ կապված թափանցիկությունը:

2018 թվականի ապրիլին ուժի մեջ մտած «Դատախազության մասին» օրենքի 51-րդ հոդվածը սահմանում է, որ դատախազները պետք է պարբերաբար վերապատրաստում անցնեն: «Արդարադատության ակադեմիայի մասին» օրենքով սահմանվում են կանոններ՝ դատախազների վերապատրաստման ուսումնամեթոդական ծրագրերի և այլնի վերաբերյալ: Օրենքի 57-րդ հոդվածի 10-րդ մասը սահմանում է, որ դատախազը կարող է դիմել էթիկայի հանձնաժողով դատախազի վարքագծի կանոնների վերաբերյալ խորհրդատվական բնույթի մեկնաբանություններ ստանալու խնդրանքով:

Պարտադիր և պարբերաբար կազմակերպվող՝ էթիկայի վերաբերյալ վերապատրաստման դասընթացները նախատեսված են եղել բոլոր դատախազների համար, ինչը չի կատարվել:

2018 թվականին ընդունված «Հանրային ծառայության մասին» օրենքով սահմանված են նվերների ընդունման վերաբերյալ կարգավորումները: Օրենքի իմաստով «նվեր» հասկացությունը ենթադրում է ցանկացած գույքային առավելություն, որը ողջամտորեն չէր տրամադրվի պաշտոն չգրադեցնող անձի: Այն ընդգրկում է նաև ներված պահանջը, անհատույց կամ ակնհայտ անհամարժեք ցածր գնով պահանջի զիջումը, անհատույց հանձնված գույքը կամ ակնհայտ անհամարժեք ցածր գնով վաճառված գույքը, անհատույց կամ անհամարժեք ցածր գնով մատուցված ծառայությունը կամ կատարված աշխատանքը, ինչպես նաև արտոնյալ փոխառությունը, ուրիշի գույքի անհատույց օգտագործումը կամ այլ գործողություններ, որոնց հետևանքով անձն ստանում է օգուտ կամ առավելություն: Օրենքը նաև սահմանում է հանրային պաշտոն զբաղեցնող անձանց և հանրային ծառայողների համար պաշտոնեական (ծառայողական) պարտականությունների իրականացման հետ կապված թույլատրելի նվերների ցանկը: Օրենքով սահմանված է նվերերի մասին հայտնելու պահանջը և դրանց գրանցումը:

2018 թվականին պլանավորվում էր ստեղծել կոռուպցիայի կանխարգելման նոր մարմին՝ Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողով, որը կփոխարիներ Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովին: 2018 թ. «Հանրային ծառայության մասին»

համապատասխան օրենքն ընդունվել էր, բայց ԿԿԶ-ն չէր ստեղծվել: Ակնկալվում էր ստեղծել անկախ կառույց՝ համապատասխան անձնակազմով և իր սեփական բյուջեով: Նաև նախատեսվում էր, որ կոռուպցիայի կանխարգելման ապագա մարմինը պատասխանատու կլինի հանրային պաշտոն զբաղեցնող բոլոր անձանց ֆինանսական միջոցների վերաբերյալ տվյալների բացահայտման նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու համար և լիազորված կլինի վարչական վարույթ հարուցել հայտարարագրման պարտականության խախտում թույլ տված պաշտոնատար անձանց նկատմամբ:

Այսպիսով, միջոցներ էին ձեռնարկվել Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի հանձնաժողովի գործունեության պայմանները բարելավելու ուղղությամբ, ինչպես, օրինակ՝ ապահովելով տարբեր տվյալների բազաների մատչելիությունը, ինչպես նաև ֆինանսական և կադրային անհրաժեշտ ռեսուրսներ: Ընդհանուր առմամբ, ձեռնարկված միջոցներով համապատասխան արձագանք է ապահովվում հանձնարարականում նշված խնդիրներին: Սակայն, Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց էթիկայի գործող հանձնաժողովի գործառույթների փոխանցումը Կոռուպցիայի կանխարգելման հանձնաժողովին ցույց տվեց, որ համակարգը դեռևս անցումային փուլում է, և դրա արդյունավետությունը հնարավոր կլինի գնահատել միայն ավելի ուշ փուլում:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտման և քննման գործում ներգրավված են բազմաթիվ իրավապահ մարմիններ, սակայն չկա մեկ միասնական հակակոռուպցիոն մասնագիտացված մարմին, որն օժտված լիներ օպերատիվ-հետախուզական, հետաքննական և նախաքննական գործառույթներ իրականացնելու իրավասությամբ և, միևնույն ժամանակ, ունենար համապետական ներկայացվածություն³⁰:

Կոռուպցիոն հանցագործությունների ներկա ցանկը հաստատված է ՀՀ գլխավոր դատախազի 2017թ-ի հունվարի 19-ի N3 հրամանով: ՀՀ Դատախազության պաշտոնական կայքէջում բացակայում են 2018թ. ընթացքում արձանագրված կոռուպցիոն հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները: Վիճակագրական տվյալների փոխարեն դատախազության պաշտոնական կայքէջում տեղադրված են 2017 և 2018 թվականների ընթացքում կոռուպցիոն բնույթի հանցագործությունների քննության արդյունքների վերաբերյալ տեղեկանքներ: Նշված տեղեկանքների բովանդակության ուսումնասիրությունից կարելի է հետևություն անել, որ վերջինները լիովին արտացոլում են նախկինում հրապարակվող վիճակագրության բովանդակությունը: Ի տարբերություն վիճակագրությանը, տեղեկանքներում նշվում է նաև նախորդ տարվա վիճակագրական տվյալները, ինչն ավելի դյուրին է դարձնում համեմատական վերլուծության իրականացումը: Տեղեկանքների հրապարակման պարտավորությունը բխում է 2018 թվականին ուժի մեջ մտած «Դատախազության մասին» ՀՀ օրենքի 5-րդ հոդվածում սահմանված պահանջից, համաձայն որի ՀՀ գլխավոր դատախազությունը յուրաքանչյուր տարի՝ մինչև ապրիլի 1-ը, հրապարակում է

³⁰«Հակակոռուպցիոն օրակարգ Հայաստանի համար» ԹԻՀԿ, 2019. <https://transparency.am/hy/publications/view/250>

հանցագործությունների քննության վերաբերյալ հաղորդում Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր դատախազության կայքէջում:

Քրեական օրենսգրքում օգտագործված եզրութաբանության մեջ որոշակի անհամապատասխանություն է նկատվում: «Կաշառք» եզրույթն օգտագործվում է պետական հատվածում կաշառակերության հետ կապված իրավախախտումների համար, որտեղ կաշառք վերցնողները պաշտոնատար անձինք են, ինչպես նաև մասնավոր հատվածում կաշառակերության հետ կապված իրավախախտումների համար, մինչդեռ «ապօրինի վարձատրություն» եզրույթն օգտագործվում է կաշառակերության հետ կապված այն իրավախախտումների համար, որտեղ կաշառք վերցնողները պաշտոնատար անձ չհանդիսացող պետական ծառայողներ են³¹: Ուստի, մասնավոր հատվածի կազմակերպությունների վերաբերյալ ձևակերպումը խիստ անորոշ է, քանի որ ամբողջովին հստակ չէ, թե արդյոք այն տարածվում է ցանկացած պաշտոնում առևտրային կազմակերպության համար աշխատող անձանց վրա, և թե արդյոք այն վերաբերում է բոլոր կազմակերպություններին, թե միայն միջազգային և համատեղ կազմակերպություններին:

Հայաստանի ներկայիս իրավական համակարգում ներդրված չէ կոռուպցիոն հանցագործությունների համար իրավաբանական անձանց պատասխանատվության ինստիտուտը:

Այն նախատեսվում է ներդնել նախապատրաստական փուլում գտնվող նոր Քրեական օրենսգրքում, որտեղ, մասնավորապես, նշվում է, որ իրավաբանական անձը ենթակա է պատասխանատվության, եթե հանցագործությունը կատարվել է դրա պաշտոնատար անձի կողմից՝ վերահսկիչ և կանխարգելիչ մեխանիզմների բացակայության պատճառով³²:

Նոր քրեական օրենսգրքի նախագծի համաձայն՝ ֆիզիկական անձանց պատասխանատվությունը չի բացառում իրավաբանական անձի նկատմամբ նույն իրավախախտման համար քրեական պատժամիջոցներ սահմանելու հնարավորությունը: Իրավաբանական անձանց նկատմամբ կկիրառվեն հետևյալ պատժամիջոցները՝ տուգանք, գործունեության որոշակի տեսակով զբաղվելու իրավունքից ժամանակավորապես զրկում, հարկադիր լուծարում և Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործունեություն իրականացնելու արգելք:

Օրենսգրքի նախագիծը 2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ ընդունված չէր:

Կոռուպցիայի դեմ պայքարի առաջնահերթություններից է նախորդ իշխանությունների օրոք տեղի ունեցած կոռուպցիայի դեպքերի, սխեմաների և մեխանիզմների բացահայտումը, ինչպես

³¹ՏՀԶԿ Ստամբուլյան հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի մոնիթորինգի չորրորդ փուլի վեբաբերյալ զեկույց. <https://transparency.am/files/news/1536323971-0-866030.pdf>

³² <https://www.e-draft.am/projects/496>

նաև ապօրինի ճանապարհով ձեռք բերված (այդ թվում՝ Հայաստանից դուրս հանված) ակտիվների վերադարձը:³³

2018թ. դեկտեմբերի 31-ի դրությամբ Հայաստանի օրենսդրությամբ դեռևս նախատեսված չէր հանցագործության հետ չկապված գույքի բռնագրավում, կամ առանց դատական ընթացակարգի կամ առանց մեղադրական ելքով դատական ակտի իրականացվող բռնագրավումը:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը և ՀՀ քրեական օրենսգիրքը տալիս են միայն նվազագույն գործիքներ ակտիվների որոնման և վերադարձի համար:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ստեղծել կոռուպցիոն հանցագործությունները քննող մեկ միասնական մասնագիտացված իրավապահ մարմին, որն օժտված կլինի օպերատիվ-հետախուզական, հետաքննական և նախաքննական գործառույթներ իրականացնելու իրավասությամբ, կներգրավվի միայն կոռուպցիային առնչվող գործերում և կունենա համապետական ներկայացվածություն.
2. ներդնել լուրջ ռեսուրսներ՝ զարգացնելու հակակոռուպցիոն իրավապահ մարմնի կարողությունները, ինչպես նաև անհրաժեշտ գործիքակազմը (այդ թվում՝ հանրային ծառայողների տվյալների բազաների մատչելիությունը)՝ ապահովելու կոռուպցիոն գործերի պատշաճ քննություն.
3. կատարել համապատասխան փոփոխություններ ՀՀ քրեական և քրեական դատավարության օրենսգրքերում, որի արդյունքում կսահմանվի իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվությունը և կսահմանվեն դրա իրացման կառուցակարգերը.
4. ընդունել և իրականացնել ապօրինի հաստացման և գողացված ակտիվների վերադարձին ուղղված քաղաքականությունը և կատարել համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ:

ԲԱՑ ԵՎ ԹԱՓԱՆՑԻԿ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 17 - Հանրային կառավարման մեջ թափանցիկությունը և հաշվետվողականությունը

³³«Հակակոռուպցիոն օրակարգ Հայաստանի համար» ԹԻՀԿ, 2019. <https://transparency.am/hy/publications/view/250>

1. Ավելի ուժեղացնել թափանցիկության այնպիսի նախաձեռնություններին մասնակցությունը և դրանց պահանջներին հետևելը ինչպես օրինակ ԲԿԳ-ն և ԱՃԹՆ-ն:
2. Ապահովել հանրային շահին վերաբերող տեղեկատվության և տեղեկությունների ցանկերի հրապարակումը բաց աղբյուրի ֆորմատով:

Հանձնարարական 18 - Տեղեկատվության մատչելիություն

1. Ապահովել պետական մարմինների կողմից տեղեկատվության պրոակտիվ հրապարակումը, պարզեցնել գրառումների կառավարման և դասակարգման համակարգը և պետական մարմիններում ներդնել հանրային տեղեկատվության ռեգիստրներ. Դիտարկել տեղեկատվության պրոակտիվ հրապարակման միասնական պորտալի ստեղծումը:
2. Ապահովել տեղեկատվության մատչելիության իրավունքի գործադրման արդյունավետ հսկողությունը և վերահսկողությունը, ինչպես նաև պատշաճ լիազորություններ և ռեսուրսներ ընդունելու համար պարտադիր կատարման որոշումներ:
3. Բարձրացնել հանրային պաշտոնյաների իրազեկվածության մակարդակը առաջ մղելու համար կառավարությունում թափանցիկության և բաց գործելու մշակույթը, ինչպես նաև անցկացնել պարբերական դասընթացներ տեղեկատվության պատասխանատու պաշտոնյաների համար և այլ պաշտոնյաների համար ովքեր առնչվում են տեղեկատվության մատչելիության խնդիրների հետ:
4. Գործնականում ապահովել հանրային ռեսուրսներ օգտագործող կառույցների թափանցիկությանը վերաբերող դրույթները:

Կրթության ոլորտ. Հանձնարարական 4 -Կանխարգելում՝ թափանցիկություն և հաշվետվողականություն

1. Բարելավել բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների կողմից զեկուցման թափանցիկությունը կապված իրենց գործունեության ֆինանսական և գնումների ասպեկտների հետ՝ ներդնելով զեկուցման պարտադիր ընդհանուր ձև մշակված բարձրագույն բուհական կրթության պրակտիկ աշխատողների հետ, շահատերերի և քաղաքացիական հասարակության հետ:
2. Ներդնել բարձրագույն ուսումնական հաստատության մասնակիցների, ինչպես օրինակ՝ ուսանողների համար, մեխանիզմ պահանջելու տեղեկատվության մատչելիություն ռեսուրսների օգտագործման մասին իրենց բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում կրթական մանդատի իրականացման համար կամ համալսարանի գործունեության ցանկացած այլ ասպեկտի կապակցությամբ:

ՀՀ հակակոռուպցիոն ռազմավարության իրականացման 2015-2018 թվականների միջոցառումների ծրագիր

39. Հանրային լսումների, քննարկումների կազմակերպման և անցկացման կարգի և ձևաչափերի օրենսդրորեն կարգավորում

40. Էլեկտրոնային ժողովրդավարության (e-democracy) առանձին գործիքների ներդրում

41. Քաղաքացիական հասարակության մասնագիտացված կազմակերպությունների հետ համագործակցություն կոռուպցիոն ռիսկերի նվազման ուղղությամբ:

42. Քաղաքացիական հասարակության կազմակերպությունների հետ համագործակցությամբ՝ պետական ծրագրերի իրականացման և հանրային ծառայությունների մատուցման նկատմամբ մշտադիտարկման համակարգ ներդնելու վերաբերյալ առաջարկությունների և իրավական ակտերի նախագծերի ներկայացում

43. ՀՀ կառավարության նիստի 2008 թ-ի նոյեմբերի 20-ի N 47 արձանագրային որոշմամբ հաստատված

ՀՀ նախարարությունների կոլեգիաների/ խորհուրդների օրինակելի աշխատակարգում փոփոխությունների և լրացումների կատարում, որոնք՝

- Կհստակեցնեն և կտարանջատեն կոլեգիաների և խորհուրդների գործառույթները, կճշգրտեն դրանցում մասնակից կողմերի կազմը, իրավունքներն ու պարտականությունները,

- կսահմանեն խորհուրդների ձևավորման և գործունեության՝ բաց, թափանցիկ ընթացակարգերը, ԶԿԿ-ների ներկայացուցչականության և մասնագիտական որակավորման չափորոշիչները,

- կսահմանեն կառավարության և նախարարություններ ի պաշտոնական կայքերում Էլեկտրոնային հաշվետվողական համակարգի ներդրում՝ հանրային առաջարկները և դրանց վերաբերյալ պաշտոնական մեկնաբանությունները, մասնակցային խորհրդատվական մարմինների գործունեության տարեկան հաշվետվությունը թափանցիկ և հասանելի դարձնելու համար:

44. Պետական կառավարման մարմինների կողմից մշակվող նորմատիվ իրավական ակտերի նախագծերի հրապարակման ընդհանուր առցանց հարթակի ստեղծում

45. Հայաստանի 20,000 և ավելի բնակչություն ունեցող համայնքների համացանցային

ԱՌԱՋՆԹԱՑԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2018թ. հոկտեմբերի 17-ի ԲԿԳ աշխատանքային խմբի նիստում քննարկվեց և հաստատվեց ԲԿԳ-Հայաստան գործողությունների չորրորդ ծրագրի նախագծի հանձնառությունները: Ընդհանուր 11 հանձնառություններից 6-ը պատկանում են քաղաքացիներին և ՀԿ-երին³⁴: 2018թ.-ի նոյեմբերի 23-ին ՀՀ վարչապետի պաշտոնակատար Նիկոլ Փաշինյանը ստորագրել է «Բաց կառավարման գործընկերություն» նախաձեռնության շրջանակներում Հայաստանի

³⁴<https://www.ogp.am/hy/plan/>

Հանրապետության գործողությունների չորրորդ ծրագիրը՝ 15 նոյեմբերի 2018 թվականի N 1307 - L որոշմամբ:

Այդ 11 հանձնառություններն են³⁵

1. Բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց գույքի, եկամուտների և փոխկապակցված անձանց հայտարարագրերի էլեկտրոնային համակարգի կատարելագործումը
2. ՀՀ պետական բյուջեից դրամաշնորհների հատկացման թափանցիկության և հաշվետվողականության ապահովումը
3. Իրական սեփականատերերի բաց, հանրային գրանցամատյանի ներդրումը
4. Համայնքային կայքերի արդիականացումը
5. Ջրային ռեսուրսների միասնական տեղեկատվական համակարգի հասանելիությունը
6. Հողային հասանելիության հանրային կադաստրի հասանելիության արդիականացումը
7. Open and Social ինտեգրված սոցիալական ծառայությունների մատչելիության և իրազեկվածության բարձրացումը
8. Կրթության կառավարման տեղեկատվական միասնական համակարգի ներդրումը՝ հանրային մասնակցության խթանման կոնտեքստում
9. Բաց առողջապահություն. Պետական պատվերի շրջանակում բուժման և ախտորոշման նպատակով առցանց հերթագրումը
10. Հանրագրեր ներկայացնելու էլեկտրոնային միասնական հարթակի ստեղծումը

Արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնությունը (ԱՃԹՆ) բնական պաշարների բաց և հաշվետու կառավարումը խթանող համաշխարհային ստանդարտ է, որին անդամակցում են 51 երկրներ³⁶: ԱՃԹՆ-ի շրջանակներում գործում է Բազմաշահառու խումբ (ԲՇԽ), որը բաղկացած է 15 անդամից՝ 6+4+4+1 ձևաչափով, որտեղ կառավարությունն ունի 6 ներկայացուցիչ, հանքարդյունաբերական կազմակերպությունները և քաղաքացիական հասարակությունը 4-ական, իսկ 1 հոգի էլ հանդիսանում է գիտական համայնքի ներկայացուցիչ³⁷:

2018թ. դեկտեմբերի 5-ին կայացած ԲՇԽ-ի նիստի ընթացքում հաստատվեց Հայաստանի Արդյունահանող ճյուղերի թափանցիկության նախաձեռնության առաջին ազգային զեկույցը, որը վերաբերվում է 2016-2017թթ. Հայաստանի մետաղահանքարդյունաբերության ոլորտին³⁸: Մինչ այդ, 2018թ. մարտի 27-ին որոշվել էր դիմել ԱՃԹՆ քարտուղարություն զեկույցը հրապարակելու վերջնաժամկետը երկարաձգելու համար, ինչը Բեռլինյան քարտուղարությունը հաստատել էր, վերջնաժամկետ սահմանելով 2019թ.-ի մարտի 9-ը³⁹:

³⁵https://www.oqp.am/u_files/file/OGP_AP_2018_2020_ARM.pdf

³⁶ <https://www.eiti.am/hy/%D5%AB%D5%B6%D5%B9-%D5%A7-%D5%A1%D5%B3%D5%A9%D5%B6-%D5%B6>

³⁷ <https://www.eiti.am/hy/%D5%8A%D5%A1%D5%BF%D5%B4%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6%D5%A8>

³⁸<https://www.eiti.am/hy/annual-reports/2018/>

³⁹<https://www.eiti.am/hy/%D5%8A%D5%A1%D5%BF%D5%B4%D5%B8%D6%82%D5%A9%D5%B5%D5%B8%D6%82%D5%B6%D5%A8>

Բաց աղբյուրի տեսքով տեղեկությունների հրապարակման կապակցությամբ էական փոփոխություններ չեն գրանցվել օրենսդրական և գործնական մակարդակում:

Տեղեկատվության ազատության առումով ևս փոփոխություններ չեն գրանցվել ո՛չ օրենսդրական մակարդակում և ո՛չ գործնական մակարդակում: Այնուամենայնիվ, 2018թ.-ի տարեվերջին բացասական միտում նկատվեց տեղեկատվության ազատության առումով, որը հետագայում զարգացում ապրեց: Մի շարք գերատեսչությունների կողմից աշխատակիցներին վճարվեցին ամանորյա պարգևավճարներ, որոնց վերաբերյալ պատշաճ տեղեկատվություն չտրամադրվեց հարցում ներկայացնող կազմակերպություններին: Ըստ Տեղեկատվության ազատության կենտրոն ՅԿ-ի՝ նրանք 32 հարցում են ուղարկել այս կապակցությամբ և ընդհանուր առմամբ՝ լիարժեք են պատասխանել 32 գերատեսչությունից 20-ը և նրանցից միայն 3-ն են, որ հարցմանը լիարժեք պատասխան են ուղարկել՝ առանց լրացուցիչ ժամկետ խնդրելու⁴⁰:

Համաձայն givemeinfo.am հարթակի 2018թ.-ի ընթացքում հարցումների 50 տոկոսը եղել են ժամանակին և լիարժեք պատասխանված, իսկ 11 տոկոսի դեպքում գրանցվել է լուռ մերժում, իսկ 21 տոկոսի դեպքում էլ գրանցվել լիարժեք, բայց ուշացած պատասխան⁴¹:

Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբի 2018թ.-ի մոնիտորինգի արդյունքներով հարցումներին չեն պատասխանել Հայաստանի համայնքապետերի մոտավորապես 53,78%-ը, մինչդեռ, օրենքով սահմանված ժամկետում պատասխանել է Հայաստանի համայնքների 22,9%-ը⁴²:

2018թ.-ի ՀՀ կրթության և գիտության նախարարության հիմնական աշխատանքների հաշվետվության ուսումնասիրությունը վեր չհանեց ՏՀԶԿ Ստամբուլյան գործողությունների 4-րդ զեկույցով թափանցիկության առնչությամբ արված 2 հանձնարարականների մասին արված աշխատանքների մասին տեղեկատվություն⁴³:

Հանրային մասնակցության առումով էական էր «Հանրագրերի մասին» ՀՀ օրենքի 2018թ.-ի հունվարի 27-ին ուժի մեջ մտնելը: Այն մանրամասնորեն նախատեսում է հանրագրերի ներկայացման կարգը, իսկ էլեկտրոնային հանրագրերին առնչվող դրույթն ուժի մեջ է մտել 2019թ.-ի հունվարի 1-ից: Այս կապակցությամբ, պետք է նշել, որ 2018թ.-ի ընթացքում ձևավորված չէր հանրագրեր ներկայացնելու միասնական էլեկտրոնային հարթակը, ինչի պատճառով էլ այն իր տեղը գտավ ԲԿԳ 4-րդ ծրագրում:

2019թ.-ի հունվարին Արժույթի միջազգային հիմնադրամը հրապարակեց Հայաստանի ֆինանսական թափանցիկության գնահատումը, որտեղ առաջին առաջարկությունը վերաբերվում է բյուջեի կատարողականում պետական և համայնքային ոչ առևտրային կազմակերպությունների ընդգրկմանը, իսկ երկրորդը դա կենտրոնական կառավարության

⁴⁰<http://www.foi.am/hy/research/item/1723/>

⁴¹<http://www.givemeinfo.am/hy/>

⁴²<http://www.mtad.am/files/docs/1992.pdf>

⁴³<http://edu.am/index.php/am/documents/view/2149>

բալանսային հաշվետվության հրապարակումն է, և այն ողջ գործադիր իշխանության վրա տարածելը⁴⁴:

Առաջարկությունների թվին է դասվում նաև այն որ Հաշվեթևինչ պալատը ֆինանսական կանոնների հետ հետագա համապատասխանության աուդիտի անցկացումը կուժեղացնի անկախ գնահատումը, ինչպես նաև խորհրդարանի բյուջետային գրասենյակի տեխնիկական կարողությունների զարգացումը:

Էլեկտրոնային ժողովրդավարության գործիքների առնչությամբ պետք է նշել, որ 2018թ.-ին ներդրվեցին e-request.am և e-hotline.am կայքերը, որոնցից առաջինը վերաբերվում է հարցումների միասնական տեղեկանքի ներդրմանը, իսկ երկրորդը դա միասնական թեժ-գիծ է հանդիսանում⁴⁵:

Ինչ վերաբերվում է քաղաքացիական հասարակության մասնագիտացված կազմակերպությունների հետ համագործակցությանը կոռուպցիոն ռիսկերի նվազման ուղղությամբ, ապա պետք է նշել, որ 2018թ. ապրիլին տեղի ունեցած հեղափոխությունից հետո կառավարությունը դարձավ ավելի բաց և համագործակցող քաղաքացիական հասարակության համար ընդհանուր ճակատով պայքարելու կոռուպցիայի դեմ: Նույն պատկերն է տիրում կապված պետական ծրագրերի իրականացման և հանրային ծառայությունների մատուցման նկատմամբ քաղաքացիական հասարակության ներկայացուցիչների հետ համատեղ մշտադիտարկման համակարգ ներդնելու վերաբերյալ: Դիտարկվող ժամանակահատվածում առաջընթաց չի գրանցվել նաև ՀՀ նախարարությունների կոլեգիաների/ խորհուրդների օրինակելի աշխատակարգում փոփոխություններ և լրացումների մասով: Ինչ վերաբերվում է պետական մարմինների կողմից մշակվող նորմատիվ իրավական ակտերի հրապարակման հարթակին, ապա www.e-draft.am կայքը հաջողությամբ շարունակում է իր գործունեությունը: Եվ վերջում, կապված 20.000 և ավելի բնակիչ ունեցող համայնքների Էլեկտրոնային կայքերին, ապա դրանք ևս ստեղծված են:

Հանրային մասնակցության մասին 2018թ.-ը ներառող ուսումնասիրություններ անցկացված չեն:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- ՀՀ միջազգային, տարածաշրջանային տարբեր հանձնառությունները և դրանց շրջանակներում ՀՀ պետական պատկան մարմինների կողմից իրականացվող գործողությունները և քայլերը չեն ներկայացվում հանրությանը հավուր պատշաճի և առկա տեղեկատվությունը ցրված է տարբեր հարթակներում: Առկա չէ մեկ միասնական Էլեկտրոնային հարթակ «Բաց և թափանցիկ կառավարման» շրջանակներում ՀՀ տարբեր հանձնառությունների և դրանց շրջանակում իրականացվող գործողությունների մասով:

⁴⁴ IMF. Republic of Armenia. Fiscal Transparency Evaluation. 2015. Էջ 9, հասանելի է հետևյալ հղմամբ <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2019/05/15/Republic-of-Armenia-Fiscal-Transparency-Evaluation-46899>

⁴⁵<https://e-hotline.am/>, <https://e-request.am/hy/e-letter>

- Տեղեկատվության հրապարակումը բաց աղբյուրի տեսքով չի դարձել հանրային կառավարման օրակարգի բարեփոխման մաս:
- Տեղեկատվության ազատության օրենսդրության միասնական վիճակագրությունը բացակայում է:
- Ֆինանսների թափանցիկության առումով առկա են էական բացթողումներ օրենսդրական և մարդկային կարողությունների մակարդակում:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. գույքագրել հանրային կառավարման թափանցիկության ոլորտում առկա բոլոր ՀՀ էլեկտրոնային հարթակները. Ուսումնասիրել նրանց արդյունավետությունը և այդ բոլոր հարթակները միավորել մեկ էլեկտրոնային հարթակի մեջ՝ «Բաց կառավարում» անվանմամբ և իրականացնել դրա հանրային քարոզչությունը քաղաքացիների շրջանակում իրազեկվածության մակարդակը բարձրացնելու նպատակով.
2. կատարել փոփոխություն «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքում և դրանից բխող այլ իրավական ակտերում, սահմանելով պարտադիր պահանջ ցանկացած տեղեկատվության հրապարակումը դարձնել բաց աղբյուրի տեսքով.
3. ստեղծել կառուցակարգեր, որպեսզի «Տեղեկատվության ազատության մասին» ՀՀ օրենքով նախատեսած տեղեկատվության տիրապետողների կողմից ստացված հարցումներն և դրանց պատասխանները ինքնաշխատ կերպով հավաքագրվեն մեկ միասնական համակարգի մեջ՝ հնարավոր դարձնելու համար միասնական վիճակագրության առկայությունը.
4. սահմանել պարտադիր պահանջ բոլոր պետական գերատեսչությունների համար իրենց կայքերում տարեկան կտրվածքով, ներկայացնել հաշվետվություն կոռուպցիայի դեմ պայքարի և թափանցիկության բարձրացմանն ուղղված նախորդ տարում ձեռնարկված միջոցների և դրանց արդյունքների մասին.
5. ստեղծել միջգերատեսչական աշխատանքային խումբ ուսումնասիրելու համար ֆինանսական թափանցիկության առումով առկա խնդիրները և ներկայացնել առաջարկություններ դրանք օրենսդրական և գործնական մակարդակում լուծելու համար:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 19 - Հանրային գնումներ

1. Կանոնավոր կերպով մշտադիտարկել, թե ինչպես են կնքվում պայմանագրերն ինչպես գնման մրցակցային, այնպես էլ մեկ անձից գնման գործընթացների ժամանակ:
2. Չարգացնել և ընդլայնել գնումների էլեկտրոնային հարթակը՝ նրանում գնման բոլոր գործընթացներն ընդգրկելու և այդ գործընթացների վերաբերյալ զեկույցները համընդգրկուն և բաց տվյալների ֆորմատով ներկայացնելու նպատակով:
3. Շարունակել կանոնավոր կերպով ներդնել մշտադիտարկման կենտրոնացված գործընթացներ և գործիքներ՝ ապահովելու համար տեխնիկական բնութագրերի, պահանջների և պայմանագրերի կնքման պայմանների անկողմնակալ և տեխնիկապես համարժեք լինելը:
4. Ապահովել գնման գործընթացներին մասնակցելուն արգելված ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց անվանումների (անուններ), ինչպես նաև արգելքի պատճառների և տևողության վերաբերյալ հրապարակումը:
5. Ապահովել պայմանագրերում կատարվող փոփոխությունների և գնման գործընթացներում տեղ գտած այլ փոփոխությունների հասանելիությունը հանրության համար և դրանց հետ առնչվող ցանկացած անսովոր դրսևորումների հետաքննությունը:
6. Շարունակել կրճատել մեկ անձից գնումների կիրառումը:
7. Ապահովել գնումների բողոքարկման մարմնի անկախությունը, արհեստավարժությունը և դրա համար համարժեք բյուջեի և աշխատակազմի տրամադրումը:

ԱՌԱՋՆԹԱՑԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

ՀՀ հանրային գնումների պաշտոնական տեղեկագրի (www.procurement.am) կայքը պարունակում է առանձին էջեր մոնիտորինգի, պայմանագրերում կատարվող փոփոխությունների, պայմանագրերը միակողմանիորեն լուծելու մասին ծանուցումների, հաշվետվությունների և գնման գործընթացների այլ ասպեկտների վերաբերյալ: Առկա է նաև գնումների գործընթացին մասնակցելու իրավունք չունեցող մասնակիցների ցուցակը: Դրանց առկայությունն առնվազն ձևական առումով բավարարում է սույն Հանձնարարականի 1-ին, 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ ենթահանձնարարականների կատարումը: Դժբախտաբար, որևէ առաջընթաց չկա 2-րդ ենթահանձնարարականի կատարման ուղղությամբ: Չնայած այն հանգամանքին, որ 2018թ. հունիսի 1-ին ՀՀ ֆինանսների նախարարությունը, որպես պետական գնումների համակարգի պետական լիազոր մարմին ստորագրեց պայմանագիր IT ոլորտի ընկերությունների մի

կոնսորցիումի հետ՝ ուղղված գնումների ներկա www.armeps.am էլեկտրոնային հարթակի զարգացմանը և ընդլայնմանը, սակայն նույն թվականի դեկտեմբերի 1-ին այդ պայմանագիրը ճանաչվեց ուժը կորցրած, քանի որ պետական բյուջեից այդպես էլ միջոցներ չհատկացվեցին դրա իրականացման համար⁴⁶: Մինչև 2018թ. տարեվերջ առկա չէր որևէ տեղեկատվություն, թե հետագա ինչ քայլեր է ձեռնարկելու ֆինանսների նախարարությունն այս ուղղությամբ:

ՏՀԶԿ 6-րդ ենթահանձնարարականի մասով որևէ կոնկրետ եզրակացություն հնարավոր չէ անել, քանի որ այն ենթադրում է, որ մեկ անձից գնումների կիրառումը 2018թ.-ին պետք է ավելի քիչ լինի, քան 2017 թ.-ին: Սակայն, հարկ է հիշել, որ 2017 թ. ապրիլի 23-ին ուժը կորցրած ճանաչվեց գնումների մասին նախկին օրենքը և ուժի մեջ մտավ նոր օրենքը, և դրա արդյունքում որոշակի փոփոխությունների ենթարկվեցին նաև մեկ անձից գնման գործընթացի իրավակարգավորումները: Դա հանգեցրեց նրան, որ ինչ-որ չափով իրար հետ անհամեմատելի դարձան 2017թ. և 2018թ. վիճակագրական տվյալները մեկ անձից գնումների մասով: Այդպիսի համեմատությունը, և հետևաբար, դրա արդյունքում նշված ենթահանձնարարականի կատարման աստիճանը հնարավոր կլինի գնահատել հետագա տարիների համար, սկսած 2018թ-ից, պայմանով, որ մեկ անձից կատարվող գնումների իրավակարգավորումները նորից փոփոխության չեն ենթարկվի:

Ինչ վերաբերում է Հանձնարարականի 7-րդ ենթահանձնարարականի կատարմանը, ապա հարկ է նշել, որ 2018 թ.-ին ավելի շուտ գրանցվեց հետընթաց: 2018 թ. մարտի 23-ին ՀՀ Աժ-ն ընդունեց «Գնումների մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին ՀՀ օրենքը, որն ուժի մեջ մտավ նույն թվականի ապրիլի 9-ին: Այդ փոփոխությունների և լրացումների արդյունքում, Գնումների բողոքարկման հանձնաժողովը փոխարինվեց «գնումների հետ կապված բողոքներ քննող անձ»-երով և դա էլ ավելի սահմանափակեց գնումների բողոքարկման համակարգի անկախությունը: Մասնավորապես, այդ անձանց նշանակում է վարչապետը՝ ֆինանսների նախարարի առաջարկով, որն, ինչպես արդեն նշվել է, հանդիսանում է պետական գնումների համակարգի լիազոր մարմնի ղեկավարն է⁴⁷: Սա լրացուցիչ կախման մեջ է գցում այդ համակարգը լիազոր մարմնից: Բացի այդ, ՀՀ ֆինանսների նախարարի 2018թ. դեկտեմբերի 6-ի թիվ 600 հրամանով (ուժի մեջ մտավ նույն թվականի դեկտեմբերի 18-ին) գնումների հետ կապված բողոքներ քննող անձի գործունեության կարգը հաստատում է ֆինանսների նախարարը, այն դեպքում, երբ նախկինում այդ կարգը հաստատվում էր հենց Գնումների բողոքարկման խորհրդի կողմից: Այս փոփոխությունները հակասում են այս ենթահանձնարարականի դրույթներին:

⁴⁶Այս պայմանագրի դեպքում նույնպես կիրառվեց այն վիճելի մոտեցումը, երբ պայմանագիրը կնքելուց պայմանագրով ամրագրվում է, որ պայմանագիրը ուժի մեջ կմտնի և կսկսվի իրականացվել միայն պետական բյուջեում դրա իրականացման համար միջոցների առկայության դեպքում և եթե վեց ամսվա ընթացքում այդպես էլ այդպիսի միջոցներ չեն գտնվում, ապա պայմանագիրը համարվում է ուժը կորցրած:

⁴⁷Մինչ այդ Գնումների բողոքարկման խորհրդի անդամներին նշանակում էր ՀՀ նախագահը՝ վարչապետի առաջարկությամբ:

ԱՌԿԱ ԶԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Լուրջ թերություններ են առկա հանրային գնումների էլեկտրոնային www.armeps.am հարթակի ֆունկցիոնալության մեջ, որոնք Էապես խոչընդոտում են նրա արդյունավետությանը:
- Համակարգի կողմից գեներացվող զեկույցների տվյալների զգալի մասի ձևաչափը շարունակում է չհամապատասխանել բաց տվյալների ձևաչափին:
- Գնումների բողոքարկման համակարգը շարունակում է կախված մնալ գնումների համակարգի լիազոր մարմին ՀՀ ֆինանսների նախարարությունից:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. արդիականացնել և միջազգային լավագույն չափանիշներին համահունչ դարձնել հանրային գնումների էլեկտրոնային www.armeps.am հարթակը.
2. հանրային գնումների համակարգի կողմից գեներացվող բոլոր զեկույցներում բոլոր տվյալները ներկայացնել բաց տվյալների ֆորմատով.
3. հանրային գնումների վերաբերյալ օրենսդրության մեջ իրականացնել օրենսդրական այնպիսի փոփոխություններ, որի արդյունքում, վերջապես, կունենանք գնումների բողոքարկման անկախ համակարգ:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԸՆՏՐԱՐՇԱՎՆԵՐԻ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵԱՀԿ/ԺՀՄԻԳ պարտավորություններ

1. Իրավական կարգավորումները պետք է հնարավորություն տան ներկայացնելու քարոզարշավին առնչվող բոլոր ծախսերը, ներառյալ այնպիսի կազմակերպչական ծախսեր, ինչպիսիք են ընտրական շտաբերի, տրանսպորտի և կապի վրա արված ծախսերը:
2. Օրենսդիրը և Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը (ԿԸՀ) պետք է հստակ սահմանեն Վերահսկիչ-վերստուգիչ ծառայության (ՎՎԾ) լիազորությունները ֆինանսական վերահսկողության հարցերում և ապահովեն նրան անհրաժեշտ նյութական և մարդկային ռեսուրսներով, որպեսզի այն կարողանա իրականացնել քարոզարշավի ֆինանսավորման պատշաճ և արդյունավետ վերահսկողություն:

ԱՌԱՋԸՆԹԱՑԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2018թ. ընթացքում Ընտրական օրենսգրքի համապատասխան հոդվածներում որևէ փոփոխություններ չեն եղել:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Նախընտրական քարոզչության ոչ բոլոր ծախսերն են հայտարարագրվում նախընտրական հիմնադրամների միջոցով:
- ԿԸՀ ՎՎԾ-ն իր ներկա կարգավիճակով միայն շատ մակերեսային ձևով է վերահսկում նախընտրական քարոզչության ֆինանսավորման՝ Ընտրական օրենսգրքով սահմանված պահանջները:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ընտրական օրենսգրքում համապատասխան օրենսդրական փոփոխությունների միջոցով կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) և թեկնածուների նախընտրական հիմնադրամների ծախսային մասում ներառել նախընտրական քարոզչության ընթացքում, ինչպես նաև քարոզչությանն առնչվող, բայց նախընտրական քարոզչության պաշտոնական սկզբից առաջ արված նրանց կողմից կատարված բոլոր ծախսերը.
2. օրենսդրական փոփոխությունների և դրանց արդյունավետ պրակտիկ կիրարկման միջոցով հզորացնել ՎՎԾ-ի կարողությունները և տալ նրան ԿԸՀ-ից անկախ մարմնի կարգավիճակ՝ հաշվի առնելով նաև այն հանգամանքը, որ այն նաև կուսակցությունների ընթացիկ ֆինանսական գործունեությունը վերահսկող մարմինն է:

ԲԻԶՆԵՍԻ ՕՐԻՆԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՀԶԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 20 - Բիզնեսի օրինավորություն

1. Առաջնահերթություն համարել բիզնեսի օրինավորության միջոցները երկրի հակակոռուպցիոն և իրավապահ քաղաքականությունում:
2. Հակակոռուպցիոն քաղաքականության փաստաթղթերում մշակել բիզնեսի օրինավորության բաժին հիմնված ռիսկերի վերլուծության վրա՝ խորհրդակցելով կազմակերպությունների և բիզնես ասոցիացիաների հետ: Խրախուսել մասնավոր հատվածի ակտիվ մասնակցությունը հակակոռուպցիոն քաղաքականության փաստաթղթերի մոնիտորինգի մեջ:
3. Ապահովել, որպեսզի բիզնեսն ունենա հնարավորություն հայտնել կոռուպցիայի մասին առանց հետապնդման վախի կամ այլ անբարենպաստ հետևանքների, օրինակ՝ անկախ մարմինների միջոցով: Խրախուսել նման հայտնման երևույթը:

4. Խրախուսել պետական ձեռնարկությունների օրինավորությունը համակարգային բարեփոխումների միջոցով՝ ներդնելով արդյունավետ հակակոռուպցիոն ծրագրեր և ավելացնելով նրանց թափանցիկությունը, ներառյալ սահմանելով տեղեկատվության պրոակտիվ հրապարակման պահանջ: Մշակել, իրականացնել և մոնիտորինգի ենթարկել հակակոռուպցիոն միջոցները պետական ձեռնարկություններում:

5. Դիտարկել «Կորպորատիվ կառավարման օրենսգրքի» ներդնումը ՊԶ-երի համար՝ հիմնվելով ՏՀԶԿ ուղեցույցների և այլ միջազգային ստանդարտների վրա:

6. Առաջ մղել բիզնես ասոցիացիաների դերը բիզնեսի օրինավորության մեջ, ինչպես օրինակ կոռուպցիոն ռիսկերի ուսումնասիրման, օրինավորության լավ փորձի տարածման, իրազեկման բարձրացման և դասընթացների միջոցով:

7. Ապահովել իրական սեփականատերերի հաջորդական և հաջորդական բացահայտումը՝

ա. Պահանջելով բացահայտել իրավաբանական անձանց իրական սեփականատերերին,

բ. Ստեղծելով իրական սեփականատերերի կենտրոնական ռեգիստր,

գ. Հրապարակել տեղեկատվությունը օնլայն և բաց աղբյուրի ռեժիմով համաձայն տեղական և միջազգայնորեն ընդունված տեղեկատվության և մասնավոր կյանքի գաղտնիության պաշտպանության երաշխիքների,

դ. Ապահովել թե՛ օրենքով և թե՛ իրականում արդյունավետ սանկցիաներ չբացահայտման համար:

8. Բարձրացնել իրազեկության մակարդակը՝ վերապատրաստելով պետական կառույցների և մասնավոր կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին բիզնեսի օրինավորության հարցերով:

ԱՌԱՋՆԹԱՅԸ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

Օրենսդրական մակարդակում փոփոխություններ չեն գրանցվել: Օրենսդրական մակարդակում ծավալուն փոփոխություններ գրանցվել են միայն տնտեսական մրցակցությունը կարգավորող օրենսդրության մեջ, ինչն այնուամենայնիվ, անմիջապես չի հանդիսանում բիզնեսի բարեփոխության միջազգային պարտավորությունների և հանձնառությունների բովանդակային մաս: Չնայած այս հանգամանքին, սակայն հաշվի առնելով, որ այն անուղղակիորեն կապված է բիզնեսի ընդհանուր գործունեության հետ, հարկ է անդրադառնալ այդ փոփոխություններին:

Այսպես, 2018 թ.-ի մարտի 23-ին «Տնտեսական մրցակցության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքում կատարվեցին մի շարք փոփոխություններ և լրացումներ, որոնցով ներդրվեցին նոր կառուցակարգերի այս ոլորտի արդյունավետ կարգավորման համար: Մասնավորապես՝ վերաշարադրվեց հանձնաժողովի կազմավորման կարգը և անդամներին ներկայացվող պահանջները և անդամների լիազորությունների դադարումը և դադարեցումը: Այս փոփոխություններով սահմանվեց, որ հանձնաժողովն ունի 7 անդամ, որոնց բոլորին

առաջարկում է ՀՀ վարչապետն, իսկ նշանակում ՀՀ ԱԺ-ն 5 տարի ժամկետով և հանձնաժողովի անդամի պաշտոնը հանդիսանում է քաղաքացիական պաշտոն:

Ներդրվեցին նոր հասկացություններ օրենքում, ինչպես «Հակամրցակցային համաձայնությունների թույլատրման հիմքերը և կարգը, ըստ որի՝ ուղղահայաց հակամրցակցային համաձայնությունները Հանձնաժողովը կարող է թույլատրել, եթե դրանցով տնտեսվարող սուբյեկտի նկատմամբ չեն սահմանվում այնպիսի սահմանափակումներ, որոնք անհրաժեշտ չեն այդ համաձայնությունների նպատակներն իրականացնելու համար և չեն ստեղծում համապատասխան ապրանքային շուկայում մրցակցության սահմանափակման, կանխման և (կամ) արգելման հնարավորություն, և եթե տնտեսվարող սուբյեկտներն ապացուցում են, որ նման համաձայնությունները նպաստում են կամ կարող են նպաստել ապրանքների արտադրության (իրացման) կատարելագործմանը կամ տեխնիկական (տնտեսական) առաջընթացը խթանելուն կամ համաշխարհային ապրանքային շուկայում անդամ պետություններում արտադրված ապրանքների մրցունակության բարձրացմանը կամ համապատասխան անձանց կողմից նման գործողությունների իրականացման արդյունքով ձեռք բերվող առավելությունների (օգուտների) համապատասխան մասի ստացմանն սպառողների կողմից:

Կոռուպցիայի դեմ պայքարի տեսանկյունից սա կարող է դիտարկվել առաջընթաց, քանի որ բիզնեսի ներկայացուցիչներին տալիս է օրինական հնարավորություն գնալ սեփական շահի մեծացման բնական պրոգրեսիայով առանց զարտուղի ճանապարհների՝ այլ պետության վերահսկողության ներքո:

Նոր ներդրված ինստիտուտներից է հանդիսանում նաև «Տնտեսական գործունեության համակարգումը»⁴⁸, «Զիմնավորված բարձ գինը»⁴⁹, «Զիմնավորված ցածր գինը»⁵⁰, «Անտեղի համեմատությունների կատարումը»⁵¹, ինչպես նաև վերախմբագրվեց «Գերիշխող դիրքի» սահմանումը առևտրային ցանցերի դեպքում:⁵²

Այս բոլոր փոփոխությունները, որոնք նախաձեռնվել և ընդունվել են մինչև հեղափոխական իշխանությունների կողմից, ըստ էության հանդիսացել են այնպիսի բնույթի, որ տնտեսական

⁴⁸ Նույն տեղում, հոդված 5.2. Արգելվում է տնտեսական գործունեության այնպիսի համակարգումը, որը հանգեցնում է և (կամ) կարող է հանգեցնել՝

- 1) գների (սակագների), գեղեցիկ, հավելումների (հավելվածարների), հավելագների կիրառմանը կամ պահպանմանը.
- 2) աճուրդների, սակարկությունների, գնումների կամ մրցույթների ժամանակ գների բարձրացմանը, իջեցմանը կամ պահպանմանը.
- 3) ապրանքային շուկայի բաժանմանը՝ ըստ տարածքային սկզբունքի, ապրանքների իրացման կամ ձեռքբերման ծավալի, իրացվող ապրանքների տեսականու կամ վաճառողների կամ գնորդների կամ պատվիրատուների կազմի.
- 4) ապրանքների արտադրության կրճատմանը կամ դադարեցմանը.
- 5) կոնկրետ վաճառողների կամ գնորդների կամ պատվիրատուների հետ պայմանագրեր կնքելուց հրաժարվելուն.
- 6) ապրանքի վերավաճառքի գնի սահմանմանը, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վաճառողը գնորդի համար սահմանում է ապրանքի վերավաճառքի առավելագույն գինը.
- 7) գնորդի՝ այն տնտեսվարող սուբյեկտի ապրանքը չվաճառելու պարտավորությանը, որը վաճառողի մրցակիցն է: Այդպիսի արգելքը չի տարածվում գնորդի կողմից՝ ապրանքային նշան կամ վաճառողի կամ արտադրողի անհատականացման այլ միջոց կրող ապրանքի վաճառքը կազմակերպելու վերաբերյալ համաձայնության վրա.
- 8) այլ եղանակներով մրցակցության սահմանափակմանը, կանխմանը կամ արգելմանը»:

⁴⁹ Նույն տեղում, հոդված 7.1

⁵⁰ Նույն տեղում, հոդված 7.2

⁵¹ Նույն տեղում, հոդված 15.1

⁵² Նույն տեղում, հոդված 6, մաս 5

մրցակցության օրենսդրությունը լոկ բարելավվի, իսկ իրականությունը մնա նույնը: Տնտեսական մրցակցության առումով Եական փոփոխություններ տեղի ունեցան միայն 2018 թ.-ի ապրիլյան հեղափոխությունից հետո: Հեղափոխության արդյունքում ՀՀ վարչապետ ընտրված Ն. Փաշինյանը հստակ և մի քանի անգամ հրապարակային հայտարարեց, որ Հայաստանում այլևս ոչ բնական մենաշնորհները տեղ չունեն: 2018 թ.-ի մայիսի 8-ի իր ՀՀ ԱԺ-ում իր վարչապետի ընտրության կապակցությամբ արված հանրահայտ ելույթում նա հստակ նշեց. «Արհեստական տնտեսական մենաշնորհներ չեն լինելու, յուրաքանչյուր ոք կարողանալու է զբաղվել իր նախընտրած բիզնեսով և վերջ»⁵³:

Բիզնեսի օրինավորության առումով, իրականում լուրջ տեղաշարժը, որ տեղի է ունեցել կապված է կրկին 2018թ.-ի ապրիլի հեղափոխության հետ, որը սկզբնավորեց բիզնեսի և իշխանության սերտաճման վերջը Հայաստանում:

Այս առնչությամբ, երկու հիմնական փոփոխությունը դա առաջին հերթին անբնական մենաշնորհների ավարտն է Հայաստանում, որի մասին արդեն իսկ վերը նշվեց, և երկրորդը դա հարկային պարտավորությունների բոլորի կողմից հավասար և առանց խտրականության կատարումն է: Վերջինիս կապակցությամբ, ՀՀ վարչապետ Ն. Փաշինյանը ՀՀ Ազգային ժողովում նշեց. «Ես, ընդհանուր առմամբ ուզում եմ ասել, որ մեր երկրում առանց հարկատուների վարքի, վարքագծի փոփոխության և առանց, իհարկե, հարկային մարմինների վարքագծի փոփոխության մենք լուրջ խնդիրներ կունենանք, որովհետև, ըստ էության, մենք ասում ենք պայքար կոռուպցիայի դեմ, պայքար ստվերի դեմ: Իհարկե, կառավարությունը վճռական է այս պայքարն իրականացնելու առումով, բայց, այնուամենայնիվ, ի՞նչ է ստվերը, ստվերը չվճարված հարկ է: Կապ չունի դա մի դրամ է, երկու դրամ է, տաս թե մեկ միլիոն դրամ է: Եվ ի վերջո, այդ հարկը վճարել թե չվճարելու որոշումը կայացնում է ոչ թե կառավարությունը, այլ այն մարդը, ով պետք է դա անի: Հենց սա է վճռական և շրջադարձային կետը: Սա վճռական պահն է ապագայի կերտման և իրականության կերտման»⁵⁴:

Բացի դրանից, պետք է նշել միակ և որոշակի առումով շոշափելի փոփոխությունը, որը տեղի է ունեցել դա Բաց կառավարման գործընկերության շրջանակում, 2018թ.-ի նոյեմբերի 23-ին ընդունված ՀՀ գործողությունների չորրորդ ծրագրում տեղ գտած 3-րդ գործողությունն է, որը վերաբերվում է «Իրական սեփականատերերի բաց, հանրային գրանցամատյանի ներդրմանը»⁵⁵:

Դրանով նախատեսվում է, որ մինչև 2020 թ.-ի դեկտեմբերը ներդնել այս համակարգը և սույնով ՀՀ կառավարությունը հանձնառում է իրականացնել բոլոր ոլորտներում գործող ընկերությունների իրական սեփականատերերի բացահայտման ընդհանուր մեխանիզմների ձևավորում՝ Ռեգիստրի շրջանակներում համապարփակ հանրային բաց գրանցամատյան ստեղծելու և գործարկելու միջոցով:

⁵³ <https://www.aniarc.am/2018/05/08/nikol-pashinyan-8-may-2018/>

⁵⁴ <https://www.primeminister.am/hy/statements-and-messages/item/2018/11/01/Nikol-Pashinyan-Speech-National-Assembly/>

⁵⁵ԲԿԳ ՀՀ 4-րդ գործողությունների ծրագիրը հասանելի է հետևյալ հղմամբ
https://www.ogp.am/u_files/file/OGP_AP_2018_2020_ARM.pdf

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

- Դեռևս առկա չէ իրական սեփականատերերի ռեգիստրը:
- Բիզնեսի օրինավորության զարգացման համար առկա չեն ակտիվ և արդյունավետ պետություն-մասնավոր հատված-քաղաքացիական հասարակություն հարթակները:
- Բիզնեսի օրինավորությունը իշխանությունների կողմից չի դիտարկվում որպես երկրի ընդհանուր հակակոռուպցիոն քաղաքականության առաջնահերթություն:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Ներդնել իրական սեփականատերերի ռեգիստր, որը կգործարկվի անվճար էլեկտրոնային տարբերակով և հասանելի կլինի քաղաքացիների բաց աղբյուրի տեսքով.
2. ստեղծել պետություն-մասնավոր հատված-քաղաքացիական հասարակություն երկխոսության ակտիվ հարթակ.
3. բիզնես օրինավորությունը դիտարկել որպես առաջնահերթություն երկրի ընդհանուր հակակոռուպցիոն քաղաքականության մեջ՝ և իրականացնել կոռուպցիոն ռիսկերի ուսումնասիրություն ըստ բիզնեսի տարբեր ոլորտների, սակայն դրանցից ցանկացածի մեջ պարտադիր ուսումնասիրության ենթարկել բիզնես-հարկային և մաքսային մարմիններ վարչարարությունը:

ԴԱՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԱԿՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ՏՅՉԿ Ստամբուլի հակակոռուպցիոն գործողությունների ծրագրի Հայաստանի 4-րդ փուլի պարտավորություններ

Հանձնարարական 15 - Դատական համակարգի բարեվարքություն

1. Զննարկել դատական իշխանության բարեփոխումների շարունակականության հարցը՝ ապահովելով դրա անկախությունն օրենքով և գործնականում:
2. Բարձրագույն դատական խորհրդի ոչ դատավոր անդամների ընտրության համար սահմանել բաց, թափանցիկ և մրցակցային ընթացակարգ և հստակեցնել Ազգային ժողովի կողմից դրա անդամների ընտրության չափորոշիչները:
3. Գործնականում ապահովել դատարանների աշխատանքային ծանրաբեռնվածության նվազումը՝ քննարկելով դատավորների և դատարանների աշխատակազմերի թիվն ավելացնելու հարցը:

4. Ապահովել դատական ծառայողների, այդ թվում՝ դատավորների օգնականների և քարտուղարների՝ բաց, արժանիքահեն ընտրության միջոցով աշխատանքի անցնելու հնարավորությունը:

5. Գործնականում ապահովել դատական իշխանության պատշաճ ֆինանսավորումը:

6. Զաղաքական գործունեությամբ զբաղվելու կամ քաղաքական չեզոքության պահանջը չկատարելու դեպքերում տարբերակել կարգապահական պատասխանատվության և լիազորությունների դադարեցման հիմքերն ու ընթացակարգերը:

ԳՐԵԿՈՒ-ի գնահատման չորրորդ փուլ

Հանձնարարական 6

Վերացնել դատարանների նախագահների խորհրդի կողմից գործերը դատավորների միջև առանց նրանց համաձայնության վերաբաշխելու հնարավորությունը՝ դատավորների (դատարանների) համար հավասար աշխատանքային ծանրաբեռնվածություն կամ դատարանում դատավորների թվի պակասը լրացնելու նպատակով:

Հանձնարարական 7

Բարեփոխել դատավորների պաշտոնների համալրման, առաջխաղացման և պաշտոնից ազատման ընթացակարգերը, այդ թվում՝ 1) ամրապնդելով այդ ընթացակարգերում դատական իշխանության դերը և նվազեցնելով Հանրապետության նախագահի դերը և պահանջելով նրանից տալ իր որոշումների գրավոր հիմնավորումները և 2) ապահովելով այդ ընթացակարգերի ժամանակ ընդունված ցանկացած որոշման դատական կարգով բողոքարկման հնարավորությունը:

Հանձնարարական 8

1) Վերանայել դատավորների դեմ հարուցվող կարգապահական վարույթում Արդարադատության նախարարության դերակատարությունը,

2) ունենալ համապատասխան երաշխիքներ՝ ապահովելու համար, որ կարգապահական վարույթը չօգտագործվի որպես ներգործության կամ դատավորների նկատմամբ հաշվեհարդար իրականացնելու միջոց, ներառյալ՝ դատավորների համար կարգապահական որոշումները դատարան բողոքարկելու հնարավորությունը:

Հանձնարարական 9

Ներմուծել արդյունավետ կանոններ և մեխանիզմներ՝ արդարադատություն իրականացնելիս դատավորների գործունեությանն անհարկի միջամտության դեպքերը բացահայտելու և այդպիսի միջամտություն իրականացնող կամ իրականացնելու փորձ կատարող դատավորներին

պատասխանատվության ենթարկելու համար:

Հանձնարարական 11

Իրականացնել նպատակաուղղված քաղաքականություն՝ դատավորների վրա անհարկի ներգործությունը, դատական իշխանությունում շահերի բախումը և կոռուպցիան կանխարգելելու ուղղությամբ, ինչը ներառում է՝ 1. բոլոր դատավորների համար պարբերական բնույթ կրող պարտադիր վերապատրաստումների անցկացում՝ էթիկայի և վարքագծի, դատական անաչառության և անկախության, ինչպես նաև շահերի բախումը և կոռուպցիան կանխարգելելու վերաբերյալ, որոնք պետք է կազմակերպվեն դատական իշխանության սերտ մասնակցությամբ

2) դատական համակարգում գաղտնի խորհրդատվության տրամադրում՝ դատավորների իրազեկության մակարդակը բարձրացնելու և 1-ին մասում նշված ոլորտների վերաբերյալ խորհրդատվություն տրամադրելու համար:

ԱՌԱՋՆԹԱՑՈՒ 2018 ԹՎԱԿԱՆԻՆ

2018թ. ՀՀ ԱԺ կողմից ընդունվել է ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքը, որի համաձայն դատավորների միջև գործերի բաշխումը, վերաբաշխումը և կոլեգիալ դատական կազմերի ձևավորումը կատարվում են հատուկ համակարգչային ծրագրի, որի շահագործման կարգը սահմանում է Բարձրագույն դատական խորհուրդը:

Բարձրագույն դատական խորհուրդն ապահովում է համակարգչային ծրագիրը մշակելը, կատարելագործելը, դրա գաղտնիությունն ու անվտանգությունն ապահովելը, համակարգչային ծրագիրը գործարկելը և սպասարկելը⁵⁶:

ՀՀ Դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքի ընդունմամբ ԳՐԵԿՈ-ի գնահատման չորրորդ փուլի Հանձնարարականներ 11-ը կատարված է:

ԱՌԿԱ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Դատավորների նշանակման իրավական կառուցակարգերը սահմանված են ՀՀ սահմանադրությամբ, որում նախագահի կողմից նշանակումներ կատարելու վերաբերյալ հիմնավորումների առումով դրույթներ չկան: Նման իրավակարգավորումներ չի պարունակում նաև ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքը:

Դատավորների կողմից իրենց նկատմամբ՝ նշանակման, ազատման վերաբերյալ ընդունված որոշումների բողոքարկման ընթացակարգը խիստ վիճարկելի է: Նշանակման վերաբերյալ բողոքարկման ընթացակարգը բացակայում է, իսկ ազատման որոշումների բողոքարկման

⁵⁶ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենք, հոդված 41

(օրինակ կարգապահական վարույթի շրջանակներում) իրավական մեխանիզմները խիստ հակասական են:⁵⁷

2018թ. հեղափոխությունից հետո ընտրությունների արդյունքում ձևավորված լեգիտիմ իշխանություններն իրենց քաղաքական հայտարարություններում և ծրագրերում ներառեցին դատական համակարգը բարեփոխելու և դատական իշխանության նկատմամբ ևս հասարակության վստահությունը բարձրացնելու օրակարգ՝ առաջարկելով կիրառել լայն գործիքակազմ՝ անցումային արդարադատություն, ԲԴԽ ձևավորման հարցում սկզբունքային նոր մոտեցումներ, դատավորների կարգապահական պատասխանատվության հիմքերի հստակեցում և այլն:

Անդրադառնալով պրակտիկային՝ պետք է նշել, որ կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտը կիրառվում է սոսկ որպես դատավորներին որոշ հարցերում զսպելու և ճնշելու միջոց: Ինչպես նշվել է փորձագետներից մեկի կողմից՝ վճռաբեկ դատարանի նախագահը իր հետ համաձայնություն չհայտնող դատավորների նկատմամբ որպես զսպող գործոն կիրառել է կարգապահական պատասխանատվության ինստիտուտը⁵⁸: Այնինչ չափազանց կարևոր է կարգապահական պատասխանատվության և դատավորի՝ զբաղեցրած պաշտոնին անհամատեղելիության խնդիրը քննարկել նաև քաղաքական չեզոքության պահանջի համատեքստում:

Ներկայումս չափազանց կարևորվում է նաև դատավորների ծանրաբեռնվածության խնդիրը, քանզի այդ գործոնը վկայում է դատական իշխանության բնագավառում վատ կառավարման համակարգ ունենալու մասին⁵⁹: Դատական համակարգի ծանրաբեռնվածության և ներկայացուցիչների ֆինանսական վիճակի էական բարելավումը դրվել է դատական իշխանությունը բարեփոխելու կառավարության քաղաքականության և ռազմավարական ծրագրերի հիմքում⁶⁰: Այդ քաղաքականությունը ենթադրաբար կներառվի նաև դատաիրավական բարեփոխումների ռազմավարական ծրագրերում⁶¹:

ՀՀ դատական օրենսգիրք սահմանադրական օրենքի ընդունումը չի լուծել ՀՀ-ում դատական ծանրաբեռնվածության խնդիրը, քանի որ ծանրաբեռնվածության անհամաչափության խնդիրն այժմ դիտարկվում է կոնկրետ մասնագիտացված դատարանների համատեքստում, ինչպես օրինակ վարչական դատարանի դատավորների ծանրաբեռնվածությունը կամ քաղաքացիական գործեր քննող դատավորների ծանրաբեռնվածությունը: Ընդ որում՝ դատավորների ծանրաբեռնվածության խնդիրն արդիական է եղել ինչպես մինչեղափոխական Հայաստանում⁶², այնպես էլ հեղափոխությունից հետո ձևավորված իշխանությունների

⁵⁷<https://www.aniarc.am/2018/05/08/nikol-pashinyan-8-may-2018/>:

⁵⁸REPORT BY NILS MUIŽNIEKS COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS OF THE COUNCIL OF EUROPE FOLLOWING HIS VISIT TO ARMENIA FROM 5 TO 9 OCTOBER 2014.

⁵⁹<https://hetq.am/hy/article/60216>

⁶⁰<https://www.lragir.am/2019/06/20/453339/>

⁶¹<https://www.primeminister.am/hy/statements-and-messages/item/2019/05/20/Nikol-Pashinyan-Speech/>

⁶²<https://www.1in.am/2232907.html>

օրակարգում⁶³: Ծանրաբեռնվածության նվազեցման երկու հիմնական եղանակ է անհրաժեշտ քննարկել.

1. Դատավորների թվի ավելացում
2. Մինչդատական վարույթի փուլում հանրային և մասնավոր շահերի հարաբերակցության ճիշտ գնահատման արդյունքում կարճման որոշումների կայացում:
3. Որոշ գործերով էլեկտրոնային դատաքննության ներմուծում

Դատավորների նշանակման հարցում ԲԴԽ և ՀՀ Նախագահի իրավասությունները հայեցողական են, ԲԴԽ դեպքում ոչ թափանցիկ լինելու, ՀՀ Նախագահի դեպքում հիմնավորվածությունը վիճարկելու մեխանիզմների բացակայության պատճառով:

ՀՀ արդարադատության ակադեմիայում դատավորների վերապատրաստման դասընթացները կրում են ձևական բնույթ, դասընթացի ծրագրերում շահերի բախում, վարքագծի կանոններ թեմաներն, ըստ էության, ներառված չեն:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. ձևավորել անհրաժեշտ օրենսդրական երաշխիքներ անցումային արդարադատության, դատավորների վեթինգի իրականացման, սահմանադրական դատարանում առկա ճգնաժամը հաղթահարելու նպատակով.
2. դատավորների կարգապահական պատասխանատվության հիմքերի հարցը հստակեցնել՝ Նախատեսելով Նաև ՄԻԵԴ որոշումների հիմքով կարգապահական վարույթի հարուցման հնարավորությունը.
3. Նախատեսել կարգապահական վարույթի շրջանակներում դատավորների կողմից ԲԴԽ որոշումները վիճարկելու արդյունավետ իրավական մեխանիզմներ.
4. Նախատեսել դատական համակարգի ներկայացուցիչների ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելու իրավական մեխանիզմներ՝ հանձնիս նախաքննության փուլում մասնավոր գանգատի գործերի վարույթը անկախ տուժողի գանգատի առկայությունից կամ բացակայությունից կարճելու ընթացակարգի սահմանման.
5. քաղաքական չեզոքության չափանիշներում առանց այլընտրանքային պատասխանատվության տեսակի, Նախատեսել որպես դատավորի պաշտոնավարումը դադարեցնելու իրավական հիմք.
6. Նախատեսել դատական համակարգի ներկայացուցիչների նյութական ապահովվածության բարձրացման իրավական և սոցիալական հիմքեր.
7. ըստ վիճակագրական տվյալների ուսումնասիրել դատական վարույթի գործերի բնույթն ու կուտակումների պատճառները՝ օրենսդրական, սուբյեկտիվ գործոն և այլն.
8. որոշ գործերով(առաջին փուլում վարչական գործերով)ներկայացնել էլեկտրոնային դատաքննության համար անհրաժեշտ իրավական կառուցակարգեր.

⁶³<https://hetq.am/hy/article/60216>

9. դատավորների և սպասարկող անձնակազմի թվի ավելացումը քննարկել դատական ծանրաբեռնվածությունը նվազեցնելուն միտված քրեադատավարական օրենսդրության բարեփոխումներին զուգահեռ.
10. ձևավորել իրավական հստակ մեխանիզմ դատավորների՝ ըստ հերթականության նշանակման կառուցվածքն ապահովելու համար.
11. նախատեսել ԲԴԽ որոշումները բողոքարկելու արդյունավետ մեխանիզմ՝ որոշում ընդունող մարմինն բողոքարկվող որոշման վերաբերյալ կրկնակի որոշման ընդունումն արգելելու նպատակով.
12. ՀՀ արդարադատության ակադեմիայում դատավորների վերապատրաստման դասընթացների արդյունքում սահմանել թեստավորում.
13. դասընթացի ծրագրերում ներառել շահերի բախում, վարքագծի կանոններ թեմաներ:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

2018 թվականը բացառիկ տարի էր անկախ Հայաստանի պատմության մեջ: Ապրիլ-մայիս ամիսներին տեղի ունեցած հեղափոխական իրադարձությունները և դրանց հաջորդած նախկին կոռումպացված և օլիգարխիկ վարչակարգի տապալումը լայն հեռանկարներ բացեց Հայաստանի քաղաքացիների համար՝ կերտելու բարգավաճ և ժողովրդավար պետություն: Այդ հեռանկարները կյանքի կոչելը պահանջում է երկրում իրականացնել լայնածավալ և արմատական տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական բարեփոխումներ, որոնց հաջողությունը մեծապես կախված կլինի նաև նրանից, թե որքանով հասարակությունը նախաձեռնող կլինի դրանց մշակմանը և կյանքի կոչմանը: Այդ բարեփոխումների հաջողության մյուս կարևորագույն գրավականը դրանցից բխող և նաև դրանց սահուն իրականացումն ապահովող արդյունավետ հակակոռուպցիոն քաղաքականությունն է, որը պետք է դառնա նոր իշխանությունների գլխավոր առաջնահերթություններից մեկը:

Կասկած չի հարուցում այն, որ նոր իշխանություններն ունեն քաղաքական կամք սանձելու նախորդ վարչակարգերի օրոք երկրում ծաղկող կոռուպցիան և վերացնելու նրա համակարգային բնույթը: Սակայն քաղաքական կամքը միայն անհրաժեշտ, բայց ոչ բավարար պայման է՝ վարելու արդյունավետ և գործուն հակակոռուպցիոն քաղաքականություն: Սույն զեկույցում վերլուծվել են նոր իշխանության այն քայլերը, որոնք նրանք ձեռնարկել էին կամ պետք է ձեռնարկեին 2018 թվականին հակակոռուպցիոն քաղաքականության մի շարք կարևորագույն ուղղություններով, որպեսզի ապահովեին Հայաստանում կոռուպցիայի մակարդակի էական կրճատումը և անշրջելիորեն վերացնեին նրա համակարգային բնույթը: Այդ քայլերից են երկրում ձևավորված նոր իրողություններին համահունչ հակակոռուպցիոն ռազմավարության մշակումը, դրա համակարգված կիրարկումը, մոնիտորինգը և գնահատումը, հանրության մեջ կոռուպցիայի պատճառների, դրսևորումների և հետևանքների մասին իրազեկության բարձրացումը և դրանով այդ երևույթի նկատմամբ անհանդուրժողականության մթնոլորտի ձևավորումը, հակակոռուպցիոն գործուն և ճիշտ կերպով տեղայնացված ինստիտուցիոնալ համակարգի ստեղծումը, կոռուպցիայի կանխարգելումն ապահովող այնպիսի արդյունավետ ինստիտուտների ձևավորումը, ինչպիսիք են գույքի, եկամուտների և շահերի հայտարարագրումը, շահերի բախման իրավիճակների կարգավորումը, ազդարարման համակարգի ստեղծումը, կոռուպցիոն հանցագործությունների բացահայտումն ու պատժելիությունն ապահովող մասնագիտացված իրավապահ և դատախազական մարմինների ձևավորումը և այլն: Մինևույն ժամանակ, նշված քայլերի իրականացման արդյունավետությունը մեծապես պայմանավորված է այն կոնտեքստով/միջավայրով, որում դրանք իրականացվում են: Այդ միջավայրի բաղադրիչ տարրերից սույն զեկույցում ուսումնասիրվել են դատական համակարգի անկախության և բարեվարքության հարցերը, բաց կառավարման հետ կապված զարգացումները, մասնավորապես տեղեկատվության ազատության, թափանցիկության, հաշվետվողականության և հանրային մասնակցության հետ կապված իրավիճակը 2018 թվականին, կուսակցությունների և ընտրական բարոզարշավների ֆինանսավորման համակարգերի զարգացումը և գործարար ոլորտի բարեվարքությունը:

Այս ամենը զեկույցում գնահատվել է՝ ելնելով Հայաստանի կողմից ստանձնած և վերը նշված քայլերին առնչվող միջազգային հակակոռուպցիոն պարտավորությունների և 2015-2018թթ. հակակոռուպցիոն ռազմավարության միջոցառումների ծրագրի կատարման ուղղությամբ 2018թ.-ին ձեռնարկված գործողությունների վերլուծությունից: Վերջինից բխող ընդհանուր եզրակացությունն այն է, որ վերը նշված քայլերը բավարար չափով և ծավալով չեն իրականացվել: Դա կարող է հետևանք լինել նրան, որ նոր իշխանությունները 2018 թվականին դեռևս բավարար չափով չէին գիտակցում վերը նշված քայլերի կարևորությունը՝ շեշտը հիմնականում դնելով նախորդ վարչակարգի առավել կարկառուն կոռումպացված անձանց նկատմամբ քրեական հետապնդում իրականացնելու վրա: Հավանաբար, նրանք ակնկալում էին, որ նախորդ վարչակարգի մի շարք առանցքային անձանց պատժումը կոզևորի քաղաքացիներին և միևնույն ժամանակ կլինի ուղերձ և՛ նրանց, և՛ նոր իշխանության ներկայացուցիչներին կոռուպցիայի մեջ ներթաշվելու դեպքում նրանց սպասվող հետևանքների մասին: Դա էլ, իրենց կարծիքով, իր հերթին արմատապես կառողջացներ երկրում մթնոլորտը՝ հետագայում նպաստելով վերը նշված քայլերի առավել արդյունավետ իրականացմանը: Բացի այդ, իրականացված քայլերի սակավաթիվ լինելը կարող էր պայմանավորված լինել նաև ցանկացած իշխանափոխության արդյունքում անխուսափելիորեն առաջացող ինստիտուցիոնալ և ընթացակարգային խզումներից, ինչպես նաև նոր նշանակված և հին կադրերի միջև դեռևս ոչ լիարժեք գործող փոխգործակցությունից: Ինչպես ցույց է տվել այլ երկրների փորձը, կոռուպցիայի դեմ պայքարը մեծ արդյունքներ չի գրանցի, եթե առկա չեն այդ պայքարի արդյունավետությունն ապահովող ինստիտուցիոնալ, կանխարգելիչ, իրավապահ, կրթական համակարգերը և ընդհանուր հակակոռուպցիոն տրամադրվածությունն ու քաղաքական կամքը: